

4—10 februari

Debatter m. m.**Fredagen den 4 februari**

	Sid.
Svar på interpellation av herr Rimmerfors ang. fortsatt svensk insats i bekämpandet av den indiska hungerkatastrofen	3
Meddelande om enkel fråga av herr Mundebo ang. begärd utredning om införande av en allmän förskoleundervisning	9

Tisdagen den 8 februari

Svar på interpellation av herr Lundberg ang. provningen av dentalprodukter	9
Interpellation av herr Björkman ang. uppflyttning i högre ortsgrupp av vissa orter	14
Meddelande om enkel fråga av herr Jönsson i Ingemarsgården ang. viss rådgivning till skattskyldiga	15

Onsdagen den 9 februari

Meddelande ang. arbetsplenum	16
Meddelande ang. utrikesdebatt	16
Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten	17
Avskaffande av ett- och tvåöringar	23
Tillskapande av ett allmänägt byggnadsföretag	26
Samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen	29

Torsdagen den 10 februari

Svar på frågor av: herr Gustavsson i Alvesta ang. familjepeningen för inkallade	36
--	----

Svar på frågor av:	Sid.
herr Jansson ang. tidpunkten för militärövningar i Kilsbergsområdet	37
herr Andersson i Örebro ang. vissa garantier m. m. i samband med anordnandet av gruppresor utomlands och herr Jansson ang. åt- gärder mot s. k. resebyråskandaler.....	38
herr Nilsson i Gävle ang. sträckningen av Europaväg 4 vid Gävle..	41
Interpellationer av:	
herr Börjesson i Falköping ang. begränsning av vissa möjligheter att undgå påföljd enligt skattestrafflagen.....	41
herr Gustavsson i Alvesta ang. prövningen av de förslag som kommer att framläggas av 1963 års arbetstidskommitté	42
herr Lorentzon ang. anläggande av en storhamn i Ådalen.....	43

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 9 februari

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 1, rörande utgifterna för kungl. hov- och slottsstaterna.....	16
— nr 13, om anslag till oförutsedda utgifter.....	16
— nr 14, ang. för flera huvudtitlar gemensamma frågor.....	16
— memorial nr 15, ang. fördelningen av ärenden på statsutskottets avdelningar.....	16
— utlåtande nr 16, ang. utgifter på tilläggsstat II (justitiedeparte- mentet).....	16
— nr 17, ang. utgifter på tilläggsstat II (försvarsdepartementet)....	16
— nr 18, ang. utgifter på tilläggsstat II (socialdepartementet).....	16
— nr 19, ang. utgifter på tilläggsstat II (kommunikationsdepartemen- tet).....	16
— nr 20, ang. utgifter på tilläggsstat II (ecklesiastikdepartementet)..	16
— nr 21, ang. utgifter på tilläggsstat II (handelsdepartementet)....	17
— nr 22, ang. utgifter på tilläggsstat II (inrikesdepartementet)....	17
— nr 23, ang. fortsatt disposition av ett äldre anslag inom kommunika- tionsdepartementets verksamhetsområde.....	17
— nr 24, ang. överlåtelse av staten tillhörig mark.....	17
— nr 25, om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbud- geten.....	17
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse.....	22
— nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till inne- varande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse	22
— utlåtande nr 3, ang. verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.....	23
— nr 4, om avskaffande av ett- och tvåöringar.....	23
— nr 5, om tillskapande av ett allmänägt byggnadsföretag.....	26
— nr 6, om samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energi- försörjningen.....	29

Fredagen den 4 februari

Kl. 14.00

§ 1

Svar på interpellation ang. fortsatt svensk insats i bekämpandet av den indiska hungerkatastrofen

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru LINDSTRÖM, som yttrade:

Herr talman! Herr Rimmerfors har frågat statsministern om regeringen är beredd att föreslå eller ställa till förfogande extra anslag av mera betydande omfattning än för närvarande för bekämpandet av den indiska hungerkatastrofen och om de svenska missions-sällskapens resurser av personlig och administrativ art kan inordnas i detta hjälparbete.

Med hänsyn till frågans karaktär ankommer det på mig att besvara den.

På grund av årets torka är livsmedelsläget i Indien ytterst bekymmersamt. Den indiska regeringen har vänt sig till ett stort antal stater med begäran om hjälp. Den svenska regeringen har nyligen beslutat bemyndiga styrelsen för internationell utveckling att använda 7 milj. kr. till livsmedelshjälp åt Indien. I enlighet med önskemål från den indiska regeringen har beslutats att hela gåvan skall lämnas i form av torrmjolk. Leveranserna har just påbörjats, 2 000 ton torrmjolk sänds i dagarna och ytterligare kvantiteter kommer att sändas under de närmaste månaderna.

Till interpellantens fråga om fortsatta och vidgade hjälpinsatser utöver de 7 milj. kr., som redan ställts till förfogande, är det ännu för tidigt att ta ställning, och jag är icke beredd att för närvarande lämna honom besked här- om.

Meningen är att den svenska torrmjölken skall av den indiska regeringen användas inom delstaterna Maharashtra, Gujarat och Rajasthan, där den skall distribueras genom delstatsregeringarnas undervisningsministerier till skolor och kommunala organ. Fördelningen kommer att övervakas av en unionell regeringskommitté för försörjning av barn och mödrar med mjölk och andra livsmedel.

I samband med distributionen av torrmjölken är det möjligt — enligt vad svenska ambassaden i New Delhi inhämtat — att den indiska regeringen kan få bruk av svenska indienmissionärer, som erbjuder sin medverkan och sakkunskap på humanitära hjälpinsatser. Någon distribution direkt genom de svenska missionsstationerna torde det dock inte bli fråga om, i synnerhet som dessa icke är belägna i de för livsmedelsbristen särskilt utsatta områdena. Man får också beakta, att den svenska hjälpen ingår som ett led i ett större sammanhang och skall fördelas enligt den indiska regeringens egna dispositioner.

Vidare anförde:

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet fru Lindström för svaret och kanske inte minst för hennes vänlighet att på grund av min bortovaro i går komma hit i dag och lämna sitt interpellationssvar. Både hon och jag kan väl dock vara överens om att svaret som sådant är föga uttömmande.

Statsrådet säger att det är för tidigt att ta ställning till frågan om ett statligt stöd av större omfattning än det nu-

Svar på interpellation ang. fortsatt svensk insats i bekämpandet av den indiska hungerkatastrofen

varande till det av hungerkatastrofen drabbade Indien. Ja, det hade givetvis varit fallet om det gällt att ange ett visst belopp. Men vad jag frågade om var regeringens beredvillighet att gå ett steg längre än hittills, om det skulle visa sig nödvändigt. Att det *blir* nödvändigt råder det nog inga tvivel om. Gårdagens svenska tidningar underströk, som vi vet, att hungerkatastrofen i Indien är den värsta på 100 år.

Inom SIDA:s styrelse är vi glada över regeringens klarsignal till att 7 miljoner kronor får användas till livsmedels hjälp åt Indien, men vi är också medvetna om att detta är en droppe i havet. Det är en välsignad droppe, det är sant, och de 4 000 ton torrmjök som har inhandlats för dessa pengar kommer säkerligen att rädda livet på många. Men därmed har vi sopat rent i ett par av de tillgängliga medelsanvisningarna, och jag utgick från att det skulle vara önskvärt om regeringen redan nu inför allt folket gav till känna en positiv inställning till nya anslagsäskanden. Statsrådet kunde givetvis ha svarat att en sådan framställning bör komma från SIDA:s styrelse och att den då kommer att behandlas så positivt som möjligt och så som nödläget kräver. Jag skulle ha varit utomordentligt nöjd med ett sådant besked. Jag har också en känsla av att svenska folket gärna skulle ha accepterat en sådan försäkras. Som det nu är råder det en viss oro och ovisshet inom de organisationer som brukar sätta i gång insamlingar. Vi har ju en u-landshjälp, säger man, som både bilateralt och genom FN:s olika organ är inställd på att hjälpa även i katastrofall. Det är tillbörligt, säger man, att vi som folk tar ett gemensamt krafttag, när ett broderfolk i nöd kallar på oss, även om det sker en viss samordning med den enskilda hjälpverksamheten — och det är just den senare jag har försökt ta sikte på.

Att jag i min andra fråga aktualise-

rade samarbetet med en del av våra nio svenska missionsällskap i Indien var just motiverat av denna önskan om integrering och samverkan. Nu antyder statsrådet, att man skulle kunna tänka sig, att svenska indiemissionärer, som ställer sin sakkunskap till förfogande, kunde biträda indiska myndigheter i distributionsarbetet. Det är bra. Jag vet att flera enskilda missionärer, däribland en rektor och en läkare, redan har ställt sig till förfogande. Men, fortsätter statsrådet: »Någon distribution direkt genom de svenska missionsstationerna torde det dock inte bli fråga om...» Det är beklagligt, ty folk som känner Indien vet, att det på grund av den kommunala strukturen inte alltid är lätt att ordna utdelningsarbetet enbart i statlig regi. Däremot är det uppenbart att man genom skolor, sjukhus, dispensärer, skolhem och sådant når ett mycket stort antal av de mest behövande. I vissa områden svarar missionerna för en betydande del av denna verksamhet.

Det är inglunda obekant att vissa av de indiska delstatsregeringarna inte av sig själva tar initiativ till samarbete med missionerna. Därför tror jag att det skulle vara av värde ur sakens synpunkt, om från givarlandets regering påpekades det naturliga i att också dessa kanaler anlitas. Naturligtvis kommer kyrkorna ändå att göra sina insatser. Vad jag på ett tidigt stadium velat föra på tal är en samverkan som skulle kunna eliminera dubbelarbete.

En av mina gamla vänner och medarbetare på det sociala fältet, direktor Åke Kastlund, kom i förrgår hem från en hjälpkonferens i Genève. Han har, som också statsrådet säkerligen uppmärksammat, i ett tidningsuttalande berättat att stora kyrkliga hjälpaktioner för Indien är i gång. För första gången sker här en direkt samordning mellan de katolska och protestantiska kyrkorna. Under sådana förhållanden tycker jag att man i största möjliga utsträckning ock-

Svar på interpellation ang. fortsatt svensk insats i bekämpandet av den indiska hungerkatastrofen

så bör samordna hjälpaktionerna med den statliga insatsen.

Enbart genom den hjälp som kanaliseras via Kyrkornas världsråd i Genève bespisas för närvarande varje dag en halv miljon hungrande människor i Indien. Man beslöt i Genève att omedelbart gå i författning om att den siffran skall fördubblas till en miljon per dag. Därtill kommer den katolska hjälpaktionen. Man beslöt också i Genève under den gångna veckan att synkronisera och rationalisera hjälpverksamheten så att den ger största möjliga effekt. Detta gäller visserligen hela den kristna missionen i Indien, men i den ingår ju de svenska missionerna.

Statsrådet fru Lindström säger att de svenska missionsstationerna »icke är belägna i de för livsmedelsbristen särskilt utsatta områdena». Detta måste vara en direkt felaktighet, såvida man inte med uttrycket menar enbart de värst utsatta områdena. Av de nio svenska missionerna i Indien arbetar i varje fall tre inom typiska hungerdistrikt. Detta gäller svenska kyrkans mission i Sydindien, framför allt omkring provinshuvudstaden Coimbatore i staten Madras, där resurserna sedan länge är inkopplade på torrmjölksutdelning från Kyrkornas världsråd. Enligt vad jag i dag efter hemkomsten hann inhämta är missionens skolhem, sjukhus och andra organ i full verksamhet då det gäller utdelningen, och man utgick ifrån att man, om de statliga myndigheterna nu får nya resurser, inte utesluter dessa vägar, som ju ändå leder ut till de mest behövande.

Detsamma gäller Svenska alliansmissionens fält i staten Bombay och KMA:s, alltså Kvinnliga missionsarbetares fält i Assam i nordöstra Indien.

Herr talman! Jag hoppas att vi framdeles, när regeringen på nytt prövar det indiska hjälpprogrammet, inte försummar att dels frikostigt dela med oss av det som blivit oss givet, och dels inte

heller underlåter att använda de samarbetsvägar som står öppna för oss och som kan medverka till hjälpens effektivisering. Statsrådet Lindström har visserligen inte förordat någon utvidgning av hjälpen; i dagens läge har hon inte velat göra sådana utfästelser, men hon har inte heller stängt några dörrar. Jag tackar för svaret.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Herr Rimmerfors fann inte interpellationssvaret så uttömmande, vilket jag kan hålla med honom om. Interpellationssvar är sällan uttömmande när de skall spänna över ett stort och viktigt område. Därför vill jag nu komplettera mitt inlägg med några fakta. Jag förstår också att herr Rimmerfors kanske inte är så belåten med mitt svar och att han skulle ha varit nöjdare om han fått besked om att nya regeringsinitiativ är att vänta inom den närmaste tiden och att missionens folk skall kopplas in på fördelningen av hjälpen. Den svenska hjälpinsats, som redan har beslutats av regeringen, har emellertid just i dagarna börjat effektueras och kommer inte att vara avslutad förrän den 1 april, och därefter har vi ingen överblick av läget.

Den indiska regeringens framställning delgavs den svenska ett par dagar före jul, och redan i konselj den 30 december fattades principbeslutet om att använda 7 miljoner kronor för livsmedels hjälp till Indien; detta var, vill jag betona, alla de tillgängliga medel på innevarande års budget som kunde skrapas ihop. Efter en berömvärt snabb handläggning av frågan inom styrelsen för internationell utveckling har, bara drygt en månad efter beslutet, den första utskieppningen av 2 000 ton torrmjölks kunnat äga rum. Ytterligare 2 000 ton sänds i väg inom de närmaste veckorna och beräknas vara i Bombay den 1 april. Därmed hör Sverige faktiskt till de länder som snabbast hörsammat den

Svar på interpellation ang. fortsatt svensk insats i bekämpandet av den indiska hungerkatastrofen

indiska vädjan. Ty enligt en översikt, som sammanställts i Washington för 14 dagar sedan, hade flertalet av de länder som mottagit sådana vädjanden då ännu inte beslutat om storleken eller arten av sitt gåvobistånd. Västtyskland, Frankrike, Italien, Schweiz, Japan, Australien och Nya Zeeland hörde till de länder som ännu prövade vad de skulle företa sig. Då är det inte orimligt om Sverige vill avvakta och se vilka bidrag som kommer från andra länder och hur bidragen *tillsammans* kan täcka de behov, som föreligger när indierna har bärgat vårens skörd och det därmed är helt klart hur stort det totala underskottet blir av höstskörden 1965 och vårskörden 1966.

Enligt uppgifter från Indien vid tidpunkten för Shastris begravning rådde ingen panikstämning där. Den nya regeringen, vars chef Indira Gandhi åtminstone till helt nyligen var ordförande i den unionella regeringskommitté för fördelning av livsmedel, som jag nämnde om i mitt interpellationssvar, har energiskt tagit itu med åtgärder för en ökning av landets egen jordbruksproduktion i höst och framöver — som den menar är en nödvändig förutsättning även för att klara den nuvarande krisen.

När herr Rimmerfors talar om att en påspädning av hjälpen med säkerhet blir nödvändig, skall jag kanske upplysa om att man ännu inte kan säga hur stort underskottet kommer att bli. Föregående skördeår beräknades spannmålsproduktionen i Indien ha uppgått till 88 miljoner ton, vilket var något under det »normala» för Indien, som lär ha världens lägsta arealavkastning. Och för innevarande år beräknas spannmålsproduktionen på grund av den exceptionella torkan komma att nedgå till omkring 76 miljoner ton. Jag tror att dessa siffror är korrekta, hämtade som de är ur en officiell sammanställning från Washington. Men huruvida underskottet —

som är lika med det erforderliga tillskottet utifrån — fram till den nya höstskörden blir 10, 14 eller 15 miljoner ton är ännu en öppen fråga. USA har lovat bidra med hälften utöver den ordinarie livsmedelshjälpen därifrån på 6 miljoner ton. Resten får den övriga världen klara av. Och Sverige undandrar sig förvisso inte sina förpliktelser i det fallet. Men som jag nyss sade hör Sverige till de länder som först har lämnat startlinjen, och vi anser att en eventuell fortsättning kräver att situationen först får klarna.

Om jag sedan får göra en liten utveckling, vill jag säga att det viktigaste framöver är att åstadkomma en bättre relation mellan befolkningsnumerären, konsumtionen i Indien, och den ekonomiska utvecklingen, inklusive jordbruksrationaliseringen. Det är en realistisk politik, som den indiska regeringen har slagit in på, när den för fram födelsekontrollen som det stora komplementet till en reformerad jordbrukspolitik. Och som herr Rimmerfors väl vet står Sverige i båda dessa avseenden i kulissen, redo att hjälpa till.

Vad jordbruksrationaliseringen beträffar har vi redan inom ramen för ett gåvo- och kreditbistånd på 36 miljoner kronor under innevarande budgetår förbundit oss att bistå med spannmåls-lageranläggningar i Indiens viktigaste hamnstäder och att leverera mejeriutrustningar till av indierna planerade 55 nya mejerier. Vi diskuterar också svenska fisketrålare för Indiens djuphavsfiske. Jag har velat erinra om dessa svenska insatser för den mera långsiktiga hjälp till självhjälp som Indien behöver för att klara sina kroniska bekymmer med livsmedelsförsörjningen.

Vad missionens medhjälp angår kan jag fatta mig kort. Jag har ingen anledning att här göra några allmänna, principiella uttalanden om missionens roll vid humanitära aktioner i ett katastrof-drabbat land. Vi har många gånger från

Svar på interpellation ang. fortsatt svensk insats i bekämpandet av den indiska hungerkatastrofen

denna plats betygat att i sådana situationer är alla goda krafter behövlige och bör tas i anspråk. Men avgörande är naturligtvis hur mottagarparten vill ordna hjälpens fördelning och koordination. Och svenska folket bör ju ändå ge sin hjälp till indierna utan andra villkor än vad det indiska livsmedelsministeriet, de indiska myndigheterna själva uppställer.

Vi har fått den uppgiften från ambassaden, att det kan vara värdefullt med hjälp från enstaka missionärer som vill ställa sig till förfogande. Med tanke på det intresse som Gunnar Heckscher alltid visat missionens insatser kan jag inte föreställa mig annat än att han kommer att nämna dessa krafter, dessa redobogna missionärer, för indiska vederbörande och att det blir möjligt, i den mån dessa myndigheter vill acceptera dem, att åstadkomma ett samarbete som kan bli till båtnad.

Men jag menar att vi från svenska regeringens sida inte gärna kan påpeka för den indiska regeringen att det är »naturligt» att anlita vissa grupper som medhjälpare vid distributionen. Det får nog räcka med att ambassaden pekar på att sådana medhjälpare finns inom räckhåll. Vi har i alla fall på svensk sida inget annat förbehåll mot missionen än att indierna själva måste få bestämma, om de önskar ett samarbete eller ej.

Vad beträffar herr Rimmerfors' uttalande att de svenska missionsstationerna skulle befinna sig i de drabbade områdena har vi bara den indiska ambassadens uppgifter att gå efter. Det står i interpellationssvaret »i de särskilt utsatta områdena», och ambassaden har påpekat i ett telegram, att där befinner sig inte dessa missionsstationer.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag vill bara mycket kort tacka för tillägget och konstatera att det är värdefullt med ett förtydli-

gande. Fru Lindström har i alla fall ställt i utsikt en prövning, sedan man har fått en överblick av både hjälpbehovet och uppläggningsen i övrigt.

Jag är naturligtvis tacksam för det erkännande som gavs åt SIDA för snabb behandling. Det är ett tillbörligt erkännande, och hedern tillkommer i första hand generaldirektören, som under själva julhögtiden höll telefonsammanträden och med sådan iver påskyndade behandlingen för att möta ett nödläge.

Vad beträffar den antydan fru Lindström gjorde om jordbruksrationaliseringens och befolkningspolitikens förhållande till nödhjälpen, är vi väl alla överens därom. Men det gäller ju långsiktiga åtgärder, och det är här fråga om kortsiktig, omedelbar nöd- och katastrofhjälp. Det har ändå sagts på rätt vederhäftigt håll — jag vill minnas från vår ambassad i New Delhi — att det troligen rör sig om ett skördeunderskott på cirka 15 miljoner ton livsmedel av olika slag.

Slutligen vill jag framhålla att vad som sades om missionen är riktigt; man får givetvis arbeta på de villkor som värdlandet anvisar. Men icke desto mindre tror jag det är nyttigt och tillbörligt att man genom givarlandets ambassad gör landets myndigheter uppmärksammade på förekomsten i landet av organ som faktiskt är där för att hjälpa. Både statsrådet fru Lindström och jag är efter tidigare samarbete i internationella frågor medvetna om att man i Indien inte alltid ställer sig positiv till missionernas evangeliska verksamhet. Sådana företeelser får ju evangeliet i världen ofta uppleva och dela med många andra goda krafter. Däremot är det knappast tänkbart att regeringen i ett land, som befinner sig i kris, skulle avvisa sociala bidrag, och det är sådana det här gäller.

Vi hoppas på en god lösning av problemet och vi vill gärna återkomma med påminnelser om de resurser som står

Svar på interpellation ang. fortsatt svensk insats i bekämpandet av den indiska hungerkatastrofen

till buds också inom det frivilliga området.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till lagutskott propositionen nr 24, med förslag till lag om vad som är fast egendom; och

till statsutskottet propositionen nr 26, angående anslag till markförvärv för övningsfält m. m. för budgetåret 1966/67 m. m.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den å bordet vilande motionen nr 791.

§ 4

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Oskarson*, till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående normerna för representationsbidrag till befälskärer inom försvaret, och

herr *Nordgren*, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående tillämpningen av upphandlingskungörelsens bestämmelser.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 5

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 för kungl. hov- och slottsstaterna,

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1966/67 till oförutsedda utgifter,

nr 14, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor,

nr 15, angående fördelningen av ärenden på statsutskottets avdelningar,

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde,

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser

inrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av ett äldre anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av staten tillhörig mark, och

nr 25, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten; samt

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse,

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges till riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse,

nr 3, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning,

nr 4, i anledning av motioner om avskaffande av ett- och tvåöringar,

nr 5, i anledning av motioner om tillskapande av ett allmänägt byggnadsföretag, och

nr 6, i anledning av motion om samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen.

§ 6

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Mundebo* till herr statsrådet och chefen för eklestastikdepartementet angående begärd utredning om införande av en allmän förskoleundervisning.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.27.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 8 februari

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 31 nästlidne januari samt den 1 och den 2 innevarande februari.

§ 2

Svar på interpellation ang. provningen av dentalprodukter

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet *ASPLING*, som yttrade:

Herr talman! Herr *Lundberg* har i en interpellation berört vissa frågor om provning av dentalmaterial och ett pla-

nerat nordiskt institut för sådan provning samt bett mig lämna en redogörelse för dessa frågor.

Sedan Nordiska rådet rekommenderat regeringarna att utreda frågan om nordiskt samarbete beträffande provning av dentalmaterial tillsattes en internordisk kommitté för att utreda saken. Kommittén lade fram ett förslag om inrättande av ett för Danmark, Finland, Norge och Sverige gemensamt institut för provning av dentalmaterial. Kommittéförslaget utgör nr 7 i Nordisk utredningsserie för 1961. Förslaget remissbehandlades i de olika länderna, varefter Nordiska rådet i rekomen-

Svar på interpellation ang. provningen av dentalprodukter

dation nr 25/1963 rekommenderade regeringarna att upprätta en gemensam institution i huvudsaklig överensstämmelse med kommittéförslaget.

Behovet av en förbättrad provning av dentalmaterial var utgångspunkten för kommittéförslaget och detta har i huvudsak ansetts utgöra en god grund för planeringen av en institution som fyller berättigade anspråk. I kommittéförslaget betonades vikten av att institutet får en av enskilda intressen oberoende ställning.

Vid ett nordiskt hälsovårdsministermöte i juni 1964 uppnåddes enighet om att den föreslagna nordiska institutionen borde förläggas till Sverige. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade jag i oktober 1964 en utredningsman för att se över det i 1961 års betänkande framlagda förslaget till lokalprogram och personalplan för en gemensam nordisk institution för provning av dentalmaterial samt utarbeta ett reviderat förslag till avtal i frågan mellan de nordiska staterna.

Den norske socialministern har nyligen hemställt att frågan om institutets förläggning skall tas upp till förnyat övervägande och åberopat en intern norsk utredning, enligt vilken Oslo skulle vara en lämplig förläggningssort. Den norske socialministerns framställning skall behandlas på ett nordiskt hälsovårdsministermöte i april i år.

Vidare anförde:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för att han har lämnat svar på min interpellation. Tyvärr var svaret ganska intetsägande och rörde inga nyheter. Det var så försiktigt att det skulle ha passat i något diplomatiskt sammanhang, där man icke ville säga något i sakfrågan.

Jag tror att man på sjukvårdssidan — inte minst inom landstingen — är angelägen om att tandvårdsfrågan löses

på ett vettigt och riktigt sätt. Dess betydelse för folkhälsan är så stor att vi nästan har rätt att kräva litet mer intresse även från dem som sysslar med saken i toppen.

Vad jag ville ha reda på var bland annat hur vi skulle komma till rätta med inblandningen av privata ekonomiska intressen från dem som sysslar med dentalmaterialen i vårt land och även om vi här i Norden kunde försöka få bukt med den djungelrätt som synes råda på detta område.

Syftet bakom min interpellation var just att vi skulle försöka reda upp i denna djungel för att i lugn kunna bygga upp en gemensam nordisk provningsanstalt där alla dessa privata intressen skulle lämnas åt sidan, så att vi kunde få en verklig forskning och en objektiv provning, till vilken både landsting och enskilda intressenter skulle kunna ha tillit.

Jag är angelägen att här — liksom jag gjort i min interpellation — påtala att vi i Sverige har tendenser liknande dem som låg bakom den skandal i fråga om amalgam som inträffade i Norge och som i skarpa ordalag diskuterades i det norska stortinget.

Om vi inte kan komma till rätta med sådana efter mitt sätt att se mycket beklagliga händelser inom tandvården, är det givet att vi inte heller har den jordmån som krävs för att få fram en verkligt vetenskaplig forskning och en provningsanstalt, som vi med tillförsikt kan se emot.

Jag har tagit mig före att försöka gå igenom det material som finns på detta område. Jag vill bara konstatera att vi för närvarande inte har något auktoriserat provningsorgan. När vi har utrett och när vi har diskuterat denna fråga, har vi inte heller tagit hänsyn till att ett sådant organ måste ha tillgång till expertis inom metallurgi, inom mätningsteknik och kemi.

Den utredning som Nordiska rådet gjorde för flera år sedan och som är

Svar på interpellation ang. provningen av dentalprodukter

bordlagd på grund av en hel del brister — något annat var väl inte att vänta av den — bestod av odontologer, och det är givet att den teknisk-metallurgiska frågeställningen inte behandlades i det sammanhanget.

Jag måste här liksom i interpellationen understryka att det är av grundläggande betydelse att vi får en objektiv provningsanstalt. Tyvärr vågar jag nog säga att vi för närvarande inte har någon sådan i Norden. Jag ifrågasätter om det över huvud taget finns någon sådan utanför Norden heller.

Denna fråga har som bekant givit upphov till en ganska omfattande tidningspolemik, både i vårt land och i Norge. I Norge resulterade den s. k. amalgamskandalen i att kyrko- och undervisningsdepartementet tillsatte tre sakkunniga undervisningsmän, nämligen høyesterettsadvokat Henning Bødtker, ordförande, professor Eilif W. Paulson och professor Per Oeding. Efter att ha gått igenom det material som fanns i Norge och som ledde till en mycket omfattande utredning, säger man sammanfattningsvis — jag beklagar att jag inte kan läsa norska, men uttalandet löd ungefär på följande sätt: »Utvalget finner det riktig først å si at gjennomgåelsen av de dokumenter som det fikk tilstillet ved sin oppnevneelse virket umiddelbart forstemmende.»

Denna utredning kommer alltså till resultatet, att en del namngivna s. k. vetenskapsmän handlagt dessa frågor mycket ensidigt och nonchalant och att de uppenbarligen inte känt det ansvar som åvilat dem.

Sedan dess har vi i pressen fått läsa om skandaler — jag tvekar inte att kalla det så — även här i Sverige. Expressen meddelar att ett överpris på 80 000 kronor betalats för tandvårdsmaterial. I Svenska Dagbladet av den 11 december 1965 heter det: »Professor beskylls för felcitat i amalgamstriden.» I dagens Aftonblad står det: »Inspektör köper dyrare i sin hustrus firma!»

Skandalen i Norge bestod bland annat i att amalgam som köptes från visst håll kostar 610 kronor per kilo, medan priset sedan konkurrensen fick göra sig gällande kunde sänkas till 308 kronor per kilo.

Herr talman! Det är inte ur någon synpunkt rimligt, att vi låtsas som om vi inte känner till vad som förevarit i dessa frågor och som om vi inte tagit del av de sakkunnigutlåtanden som avgivits.

I stortingsdebatten 1964, som jag också tagit del av, var man mycket angelägen om att understryka, att i den mån det skulle finnas en provningsanstalt, så måste dess verksamhet bedrivas så objektivt som det över huvud taget är möjligt.

Statsrådet meddelar i sitt svar, att han tillsatt en utredningsman. Det är gott och väl. Men det märkliga är att denne utredningsman inte tagit kontakt med alla de firmor som berörs. En utredningsman får inte vara så ljusblå att han nöjer sig med att ta kontakt med en firma i tron, att han därmed även skall få fram konkurrerande firmors synpunkter i frågan. Jag har inte heller hört, att Sveriges industriförbund, vars ordförande är ledamot av denna kammarare, har tillfrågats i detta sammanhang.

När man läser detta material, som tyvärr är ganska omfattande, blir man beklämd och man får en känsla av att det är nödvändigt att på något sätt försöka komma till rätta med detta problem, som vi alla önskar få ur världen.

Jag tycker inte heller att det är rimligt att nu försöka skapa något slags provningsanstalter; de kan inte bli av något värde förrän man så att säga har rensat upp och kan skapa tilltro till dem.

Herr talman! Jag måste erkänna att jag tycker svaret är så tunt att det hade varit lämpligt att upprepa interpellationen; herr statsrådet skulle då kanske

Svar på interpellation ang. provningen av dentalprodukter

kunna få tid att ägna denna fråga litet mer uppmärksamhet.

Om vi skall ha något slags varukontroll, om vi skall kunna inrätta ett nordiskt institut för sådana provningar, så måste vi ha garantier för att de är av den kvalitet som man i vårt land önskar. Samtidigt vill jag säga att det vore önskvärt att herr statsrådet — i likhet med vad man har gjort i Norge — tillsatte en utredning på tre å fyra personer som objektivt kunde pröva hela denna fråga. Om utvecklingen tillåts fortsätta som hittills är jag rädd för att en del fabrikanter försvinner ur bilden, och vi får ytterligare ett monopol.

Det finns mycket att tillägga, herr talman, men jag hoppas att herr statsrådet av detta har förstått allvaret i denna fråga. Det är inte bara det att vi behöver ett forskningsinstitut — vi behöver när det gäller denna fråga även så att säga rensa luften från bakterier. Om herr statsrådet kan vara behjälplig i det avseendet är jag mycket tacksam. Jag hoppas att herr statsrådet nu i en eventuell replik skall utveckla frågan litet närmare.

I detta anförande instämde herr *Sjönell* (cp).

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Lundberg att jag med stort intresse har ägnat denna fråga uppmärksamhet. Jag har följt den, och jag har även haft tillfälle att ta del av de dokument som herr Lundberg här redovisade.

Vad är det frågan gäller? Jag har i mitt interpellationssvar i korthet redovisat bakgrunden: angelägenheten av att man på nordisk bas kan skapa en provningsanstalt, en institution som skall få möjligheter att objektivt pröva dentalmaterial för att därigenom från marknaden hålla borta mindervärdigt material. Det är alltså både en forskningsuppgift och en kontrolluppgift. Det är detta frågan gäller.

Priskonkurrens, prisförhållanden och, skall vi säga allmänna marknadsförhållanden företagen emellan är inte frågor som skall behandlas av denna utredning eller av institutet som sådant. Institutet skall — jag upprepar det — vara en oavhängig, fristående och i alla avseende självständig institution. Jag kan försäkra herr Lundberg att det är målsättningen. Något annat är helt enkelt, herr talman, otänkbart i detta sammanhang.

Jag skulle kunna nöja mig med denna deklaration. Vår ambition och ansträngning är alltså att få till stånd denna institution för provning av dentalmaterial.

Jag skall kanske ändå, herr talman, göra några ytterligare kommentarer. Herr Lundberg sade att mitt svar var diplomatiskt. På den punkten skulle jag gärna vilja säga att så till vida är svaret kanske diplomatiskt, eftersom det rör sig om nordiska länder, som tillsammans skall förena sig om en samfäll uppgift. Detta ger anledning till både förhandlingar och överläggningar. Jag vill vidare tillägga att utredningsmannens uppgift — jag understryker detta, herr talman, eftersom herr Lundberg tog upp frågan om att en särskild specialkommitté skulle tillsättas — är att pröva frågan om lokalprogrammet och personalplanen för just en gemensam institution. Han skall, såsom jag säger i interpellationssvaret, också utarbeta ett reviderat förslag till avtal i frågan mellan de nordiska staterna. Det är detta det gäller.

Jag har tidigare, herr Lundberg — dock inte i denna kammare utan i första kammaren — haft tillfälle att svara på en interpellation i samma fråga. Det skedde i december 1964, och jag hade då anledning att precis på samma sätt som i dag understryka angelägenheten av att en nordisk provningsanstalt måste vara fri, självständig och objektiv. Jag vill, herr talman, sluta med att säga att var anstalten än kommer att ligga

Svar på interpellation ang. provningen av dentalprodukter

är det självklart att det är friheten, självständigheten och objektiviteten som för oss är det viktiga och angelägna. Jag är alldeles övertygad om att samma inställning råder i övriga nordiska länder i denna fråga.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag är glad över att socialministern följer frågan med stort intresse. Vad vi på detta område behöver är att få någonting gjort, ty här lägges år till år utan att något sker. Samtidigt som åren går förgiftas atmosfären på det sätt, som bl. a. kommit till uttryck i svensk press i dag.

Jag vill här liksom jag gjort i min interpellation understryka att det är angeläget att denna provningsanstalt kommer till stånd, att den får en sådan sammansättning att vi kan sätta tilltro till dess objektivitet. Men då är det absolut nödvändigt att alla biintressen av ekonomisk natur skäres bort och att de som sysslar med frågor som hör samman med tandvård inte engageras på ett sådant sätt att man kan sätta provningsanstaltens objektivitet i tvivelsmål.

Utredarens uppgift är inte en allmän marknadsfråga, det är riktigt. Jag vill dock erinra om att man i Norge ansåg att den s. k. amalgamskandalen var orsaken till att man icke kunde förlägga den planerade vetenskapliga institutionen till detta land.

Socialministern säger i svaret att man ännu icke har kommit överens om i vilket land man skall lägga denna provningsanstalt.

Jag vill sedan bara fråga om det kan vara rimligt att, som nu är fallet, i ett av de största bolagen på detta område låta två personer, varav den ene har en framskjuten ledande ställning inom försvaret och den andre en mycket betydelsefull post inom tandvården, i en av de större kommunerna i vårt land verka som revisorer. Helt naturligt bör man vara aktsam så att man inte blandar ihop privata intressen med prov-

ningsförfarandet. Vi brukar i regel inte sätta kassören till att vara revisor i ett företag. Man bör vara mycket försiktig även på detta område.

Det är riktigt, som statsrådet säger, att man skall vara diplomat när man rör sig på nordiskt område. Men vi skulle ändå med den allra största tillfredsställelse hälsa försök av herr statsrådet att dels så snart som möjligt komma till rätta med de avarter som finns på detta område inom vårt land, dels också att tillsammans med de andra regeringarna i Norden lösa frågan om var ett institut skall ligga och skapa garantier för en objektiv forskning och bedömning.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, men jag vill ändå ytterligare en gång understryka vad jag framhöll i mitt tidigare inlägg liksom också i interpellationssvaret.

Vad vi diskuterar är en nordisk institution för provning av dentalmaterial för att därigenom förhindra att mindervärdigt, sekunda material brukas i de sammanhang som dentalmaterial används. Det anser vi vara en angelägen och viktig uppgift. Någon annan uppfattning föreligger inte i de andra nordiska länderna.

Det är alltså ett samfällt nordiskt intresse att få till stånd en provningsanstalt. Att det sedan har varit en amalgamaffär i Norge skall jag inte uppehålla mig vid här i dag, ty den har på sätt och vis inte något att göra med den sak vi här diskuterar. Vad saken gäller är en provningsanstalt, dess karaktär och självfallet också dess placering. Det har förekommit diskussion om placeringen, och jag har i mitt interpellationssvar också upplyst om att det från norsk sida kommit en propå om att anstalten eventuellt skulle förläggas till Oslo. Vi får ta ställning till den frågan när vi under våren får tillfälle att träf-

Interpellation ang. uppflyttning i högre ortsgrupp av vissa orter

fas på nordisk bas för att besluta i bl. a. denna fråga.

Sedan säger herr Lundberg att behandlingen av detta ärende har tagit lång tid i anspråk. Ja, jag har redovisat hela gången av ärendet. Det är ett nordiskt ärende som har aktualiserats genom Nordiska rådet och varit föremål för olika behandlingsprocedurer, men ingen kan säga något annat än att vi så långt det varit möjligt har försökt att få frågan förd framåt till en gemensam och för alla parter god lösning.

Herr Lundberg nämnde att det inte får finnas några biintressen här. Självfallet, herr Lundberg, får det inte finnas några biintressen i ett nordiskt provningsinstitut — då skulle institutet vara meningslöst.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Att jag har varit så angelägen att föra denna fråga på tal beror på att vi inte vill ha sekunda material. De nuvarande förhållandena är sådana att ett sekunda material av någon kan upphöjas till högsta nivå och ett gott material kan klassas ned ganska godtyckligt. Eftersom enighet om en provningsanstalt enligt interpellationssvaret uppnåddes redan 1964 hade det varit angeläget att skapa förutsättningar för att bringa ur världen den underliga situation som nu råder på materialmarknaden.

Jag vill samtidigt understryka att »amalgamskandalen» i Norge inte är ovidkommande för Sverige. Det finns även i vårt land tendenser som tyder på att tilltron till en objektiv prövning har kommit i gungning. Starka skäl talar för att en del personer som sysslar med dessa frågor medvetet har medverkat till att försätta oss i en ohållbar situation. Därför måste förutsättningar även skapas för att stärka tilltron till de personer som sysslar med dessa frågor. Jag tror inte att odontologerna

behöver kopplas in i arbetet på provningsanstalten.

Jag är mycket tacksam för att statsrådet klart och tydligt sagt ifrån att det inte får finnas några biintressen i detta sammanhang. Jag hoppas därför innerligt att Kungl. Maj:t icke kommer att tillåta att högt uppsatta personer i förvaltningen får åta sig uppdrag i ett speciellt bolag som revisor eller dylikt, ty detta är inte lämpligt. Jag är tacksam för att statsrådet givit uttryck åt att han inte kommer att tillåta något sådant.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 1 och 13—25 samt bankoutskottets memorial och utlåtanden nr 1—6.

§ 4

Interpellation ang. uppflyttning i högre ortsgrupp av vissa orter

Ordet lämnades på begäran till

Herr BJÖRKMAN (h), som yttrade:

Herr talman! I flera decennier har riksdagen i anslutning till propositioner, motioner, interpellationer och utredningar ägnat frågan om dyrortsgrupperingen betydande uppmärksamhet. I offentlig tjänst anställda på lägre dyrorter har länge hyst uppfattningen att löneskillnaderna mellan olika ortsgrupper icke korresponderar med den fortgående utjämningen av levnadskostnaderna. Den 1957 tillsatta ortsgruppsutredningen förordade i sitt samma år avlämnade betänkande dels att lönegrupperingen borde slopas och ersättas av ett system grundat på förhandlingar mellan parterna, dels att ett principbeslut skulle fattas om skattegrupperingens avskaffande.

Steg för steg har också då det gäller lönegrupperingen antalet ortsgrupper minskat genom avskaffande av de lägre

Interpellation ang. uppflyttning i högre ortsgrupp av vissa orter

ortsgrupperna. Antalet har härigenom minskat från ursprungligen nio till tre. Skattegrupperingen har genom beslut vid 1961 års riksdag om enhetliga ortsavdrag för hela riket avskaffats från 1962. I fråga om lönegrupperingen beslöt 1958 års B-riksdag att hela dyrortsgrupperingen skulle omprövas på grundval av en ny prisgeografisk undersökning. Påföljande år tillkallades en utredningsman för att framlägga förslag om metoderna för en sådan undersökning. Efter beslut vid 1963 års riksdag på grundval av sistnämnda förslag fick statistiska centralbyrån i uppdrag att utföra denna undersökning för att ge underlag för en revision av den gällande lönegrupperingen. Resultatet redovisades i slutet av föregående år i Statistiska meddelanden.

Framställningar i riksdagen om fortsatt avveckling av lönegrupperingen har under flera år avvisats under återopande av nämnda utredningar. Även framställningar till Kungl. Maj:t om uppflyttning av enstaka orter grundade på av tjänstemannaorganisationer gjorda omfattande prisundersökningar, har av samma skäl lämnats utan bifall.

Endast i samband med kommunsammanslagningar har en uppflyttning kunnat komma i fråga. Den av statistiska centralbyrån gjorda dyrortsundersökningen synes ge stöd för uppfattningen att många orter i lönehänseende är för lågt placerade med hänsyn tagen till rådande kostnader i förhållande till andra högre placerade orter. Undersökningen synes också i stort sett bekräfta riktigheten i de prisundersökningar som tjänstemannaorganisationerna själva företagit för att erhålla underlag för sina framställningar om uppflyttning till högre ortsgrupp.

Med återopande av vad jag här anför hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för civildepartementet få ställa följande fråga:

Anser herr statsrådet den nyligen redovisade dyrortsundersökningen utgöra tillräckligt skäl för uppflyttning i högre lönegrupp av orter som enligt nämnda undersökning är för lågt placerade och, om så är fallet, när kommer en uppflyttning att ske?

Denna anhållan bordlades.

§ 5

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelse, nr 50, till Konungen angående val av fullmäktige i riksbanken med suppleant;

dels ock riksdagens förordnanden: nr 51, av herr Elis Birger Nilsson att vara fullmäktig i riksbanken; samt nr 52, för herr Sven Hammarberg att vara suppleant för en fullmäktig i riksbanken.

§ 6**Meddelande om enkel fråga**

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Jönsson* i Ingemarsgården till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående viss rådgivning till skattskyldiga.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.37.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 9 februari

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 3 innevarande februari.

§ 2

Meddelande ang. arbetsplenium

Herr TALMANNEN yttrade:

Kammarens arbetsplenium onsdagen den 16 februari, som i den preliminära planen utsatts till kl. 10.00 eller 14.00, kommer att börja kl. 14.00.

§ 3

Meddelande ang. utrikesdebatt

Herr TALMANNEN yttrade:

Utrikesdebatt kommer att hållas onsdagen den 23 mars. Kammarens sammanträde nämnda dag tar sin början kl. 10.00.

§ 4

Föredrogs den av herr *Björkman* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående uppflyttning i högre ortsgrupp av vissa orter.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 för kungl. hov- och slottsstaterna,

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställning om anslag för budgetåret 1966/67 till oförutsedda utgifter, och

nr 14, i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 15, angående fördelningen av ärenden på statsutskottets avdelningar.

§ 7

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på till-

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

läggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser eklestiasstikdepartementets verksamhetsområde, och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3

Lades till handlingarna.

§ 9

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av ett äldre anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av staten tillhörig mark.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hübinette* och *Sveningsson* (I: 190) och den andra inom andra kammaren av herr *Carlshamre m. fl.* (II: 244), hade hemställts *dels* att riksdagen måtte med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt här var i fråga, ur budgeten avföra samtliga de anslagsposter som funnes upptagna i en vid motionerna fogad bilaga 1; *dels* att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt här var i fråga, besluta att samtliga de anslag som funnes upptagna i en vid motionerna fogad bilaga 2 skulle vara obetecknade samt minskas med vardera en tiondel av det föreslagna anslagsbeloppet; *dels* att anslag till Omkostnader hos diverse myndigheter måtte beräknas till vissa angivna belopp under andra, femte—åttonde och tionde—tolfte huvudtitlarna; *dels* att reservationsanslag till Diverse utgifter måtte beräknas till vissa angivna belopp under andra, tredje, femte—åttonde och tionde—tolfte huvudtitlarna; *dels* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att under de avförda anslagen föreliggande medelsbehov måtte i mån av medelst tillgång tillgodoses inom ramen för varje huvudtitels här ifrågavarande anslag; *dels* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring av de administrativa reglerna beträffande omkostnadsanslag, att dessa såsom maximerade totalbelopp utan bindande specificering ställdes till vederbörande myndigheters förfogande; *dels* ock att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att vid varje budgetårs slut till riksdagen lämnades en redovisning för användningen under förflutna budgetår av anslagen till Diverse utgifter och till Omkostnader hos diverse myndigheter.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 190 och II: 244 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av fröken

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

Andersson samt herrar *Akerlund*, *Bohman* och *Turesson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 190 och II: 244,

1) godkänna i motionerna förordad överflyttning av medel från sak- och bidragsanslag till anslag till Diverse utgifter respektive Omkostnader hos diverse myndigheter, vilken överflyttning beräknades medge en total minskning av medelsbehovet med omkring 10 procent;

2) godkänna i motionerna förordad ändring beträffande vissa angivna större omkostnadsanslag, vilken ändring beräknades medge en total minskning av medelsbehovet med omkring 10 procent;

3) hos Kungl. Maj:t hemställa att efter utgången av varje budgetår till riksdagen lämnades en redovisning för användningen under budgetåret av de i motionerna föreslagna anslagen till Diverse utgifter respektive Omkostnader hos diverse myndigheter.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **CARLSHAMRE** (h):

Herr talman! Jag har börjat komma underfund med att det finns ett osvikligt sätt, att här i riksdagen få en motion inte att falla under bordet men att ligga kvar under bordet, dit den föll för ett år sedan, och det är att väcka en motion som är tämligen exakt likalydande med den som har av riksdagen avslagits tidigare.

Den motion som det här är fråga om har sålunda av riksdagen avslagits, jag tror sex gånger tidigare, men så har det även gått därefter i utskottet. Av allt att döma har inte denna gång många intresserade blickar fallit på motionen.

Utskottsmajoriteten nöjer sig med att motivera sitt avslagsyrkande med att några skäl för ändrat ståndpunktstagande från riksdagens sida inte anförts. Givetvis har majoriteten rätt i att några

nya omständigheter inte anförts eller eljest någonting nytt inte inträffat. Där emot kan jag inte dela majoritetens uppfattning, att det inte skulle finnas skäl för ett nytt beslut. Det finns åtminstone ett gott skäl — nämligen att det förra beslutet var ett dåligt beslut, liksom de fem föregående.

Motionen verkar kanske stor och pretentiös. Men egentligen är den ganska enkel och till hela sin syftning odelat praktisk och inte nämnvärt principiell. Jag tror att de flesta som sysslat med statlig förvaltning någon tid egentligen är överens om att den nuvarande budgettekniken i och för sig är utgiftsdrivande, utgiftsbefrämjande. Jag syftar på tekniken att mycket hårt specificera alla små anslag till alla möjliga ändamål.

Vi vet tämligen säkert att anslagsökningen som kan ha framförts två år — ibland mer — innan utgiften blir aktuell, inte alltid, när det kommer till kritan, exakt täcker de faktiska behoven. Vissa utgiftsbehov kan ha tillkommit eller ökats, andra behov kan rent av ha försvunnit eller minskats, men genom den hårda specificeringen drivs man att göra av med pengarna för de ändamål vartill de är anslagna.

Kärnpunkten i motionen är inte någonting annat än att verk och myndigheter och ytterst regeringen skall ges en något ökad självständighet i förvaltningen — att jämförelsevis små anslag skall kunna klumpas ihop till större enheter och att myndigheterna skall få frihet att inom de så angivna ramarna använda pengarna där de bäst behövs.

Vi är övertygade om att den förmånen, att få använda medlen smidigare än efter en hårt specificerad utgiftsplan, är värd så pass mycket och underlättar hushållningen så pass mycket, att den sannolikt kan skapa möjligheter att minska den totala utgiftsnivån. I varje fall finner vi systemet vara värt att pröva. Och jag måste säga att jag stärkts i min uppfattning härvidlag, när jag

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

vet att en teknik liknande den i motionen föreslagna prövas på visst håll inom förvaltningen. Det försiggår, som kammarens ledamöter väl känner till, exempelvis vid Skånska dragonregementet, P 2, i Hässleholm, ett försök med en smidigare, rationellare förvaltning, och efter vad jag tror mig ha förstått är en av de metoder, som där prövas, just hopklumpning av små anslag till större poster, med större frihet för den lokala myndigheten att laga efter läglighet och sätta in medlen där de bäst behövs, utan att vara hårt bunden från början. De hittills urskiljbara resultaten synes tyda på att metoden är effektiv och verkar i rätt riktning. Jag har då svårt att förstå att den inte skulle vara värd att pröva även på det civila området.

Det är möjligt att vi så att säga tagit till för stor bit i motionen och att utskottet och kamrarna därför inte vågar sig på den. Det vore frestande, herr talman, att nu framställa ett blygsammare yrkande, ett yrkande om ett försök i mindre skala än vad motionen syftar till. Men jag avstår härifrån och nöjer mig med att yrka bifall till den reservation som fogats till utlåtandet av fröken Andersson m. fl. Samtidigt uttalar jag emellertid »hotet» att motionen kommer tillbaka en sjunde gång — kanske ännu fler gånger — möjligen då i annan form, så att vi slipper uppleva den exakt likadan år efter år.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag skall börja med att ge herr Carlshamre rätt så till vida att det är sjätte gången vi diskuterar denna fråga.

Herr Carlshamre efterlyste en fylligare motivering från utskottet för avstyckandet av motionen och jag vill då hänvisa herr Carlshamre till tidigare utlåtanden, i vilka givits mycket tydliga motiveringar för detta avstyckande.

Herr Carlshamre sade också, att ut-

skottet tydligen inte har ägnat något större intresse åt denna motion. Jag kan kvittera »artigheten» med att säga, att det hade varit önskvärt att motionärerna också, innan de väckte motionen, hade ägnat litet större intresse åt vad som sker på detta område och med några blickar sökt utröna vad som för närvarande prövas inom statskontoret. Inom statskontoret har nämligen anställts en expert, som tidigare varit tjänsteman hos Skattebetalarnas förening och följaktligen — enligt motionärens uppfattning om inte enligt andras — bör vara en man som äger alla förutsättningar att genomföra en rationellare redovisning än den tidigare tillämpade.

Hade herr Carlshamre dessutom studerat statsverkspropositionen litet närmare, skulle han ha funnit, att vissa resultat redan börjat visa sig. Om jag inte minns alltför fel lägger flygtekniska försöksanstalten i år på försök fram en programmerad budget, utarbetad i samråd med statskontorets expert. Denna budget är ingen färdig produkt — det framhåller både departementschefen och de som arbetat med den — men den innebär ett försök att åstadkomma en programmering.

Herr Carlshamre undrade, om han skulle begränsa sitt yrkande. Ja, jag konstaterar att han även på den punkten var något sent ute. Vidare hotade han i slutet av sitt anförande med att återkomma en sjunde och eventuellt en åttonde gång med motionen. Men innan herr Carlshamre gör detta, var vänlig och studera det som sker, så kanske motionen inhiberas.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Vi motionärer har tagit del av ungefär det material som herr Lindholm åberopar, men jag kan faktiskt ändå inte finna, att det uppslag vi

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

har framfört är föremål för någon egentlig prövning. Man prövar andra uppslag — kanske besläktade — och det är bra, men vi tror att det i vårt ganska enkla praktiska uppslag finns något som vore värt att ta fasta på. Det är inte fråga om — som det ibland har sagts — ett försök att tvinga verk, inrättningar och myndigheter att begränsa angelägen verksamhet, utan det är fråga om ett försök att med rent budgettekniska metoder åstadkomma ett minst lika gott resultat för sannolikt något mindre pengar än förut.

Jag tror för min del, herr Lindholm, att det mest är ett vanetänkande som gör att man inte vågar sig in på nya vägar. Vår budgetteknik, såsom den hittills har tillämpats, är gammal, och den har sin historiska förklaring inte minst i en större misstro mellan riksdag och regering i äldre tider. Så allvarliga syften som att hindra regeringen att använda för andra ändamål anslagen medel t. ex. till att börja krig har legat under den mycket noggranna specificeringen av vad pengarna skall användas till.

Vi är inte ett ögonblick ängsliga för att vår nuvarande regering skall ge sig ut på sådana äventyrligheter. Vad vi föreslår är faktiskt, herr Lindholm, att man skulle kodifiera den större självständighet för regeringen i förhållande till riksdagen som redan finns. Alla vet att den sakgranskning av de många småanslagen, som väl skulle vara motive- ringen för tekniken, är en fiktion. En sådan granskning förekommer inte, och då behöver vi heller inte låtsas som om den finns. Det torde vara effektivare att anvisa medel i större poster, givetvis med en efterhandskontroll av medlens användning.

Herr talman! Jag vidhåller att det finns uppslag i denna motion som mig veterligt inte är föremål för prövning inom den verksamhet som pågår och jag upprepar därför mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag kan också denna gång ge herr Carlshamre rätt på en punkt, nämligen när han säger att det finns ting i motionen som inte är föremål för prövning. Jag berörde inte denna detalj i mitt förra anförande, eftersom vi har diskuterat den vid så många tillfällen förut.

I motionen påyrkas en sänkning av omkostnadsanslagen med 10 procent. I sak innebär det att vi skulle städa 10 procent mindre, elda 10 procent mindre och telefonera 10 procent mindre i de olika ämbetsverken. Jag betraktar inte detta som en realistisk tanke eller uttryck för en allvarligt genomtänkt mening. Jag har också uppfattat motionen så att man eftersträvar största möjliga besparing, och därom är vi väl alla i denna kammare ense, oavsett partitillhörighet. Vi vill inte medverka till några onödiga utgifter utan önskar tvärtom så långt det är oss möjligt ha garanti för en ändamålsenlig användning av de medel som beviljas.

Då det gäller själva programmeringen, sådan den framkommer i budgeten, har förslaget biträtts så till vida att man inom statskontoret arbetar med problemet, men den omständigheten att man inte nu har hunnit genomföra en programmering har naturligtvis sitt oskiljaktiga samband med de komplicerade ting som man här har att röra sig med. Det är därför man i år på prov har gjort en programmering för att få erfarenhet av hur den skall kunna genomföras på ett vidare fält längre fram.

Herr talman! Det har icke framkommit något som motiverar ett förändrat yrkande från min sida.

Herr BJÖRKMÄN (h):

Herr talman! Man borde kanske tillmäta herr Lindholms ord en alldeles särskild vikt, eftersom han har många års erfarenhet i regeringsställning och vet hur det går till på kanslihusidan. Däremot är det länge sedan vi i oppo-

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

sitionen var där, så vi har inte samma vana vid att behandla budgetförslag.

Jag tycker liksom herr Carlshamre att det är litet egendomligt att en tidigare ledamot av statsrådet närmast verkar rädd för att ge regeringsledamöterna större rörelsefrihet och handlingsfrihet inom en viss utgiftsram. En departementschef borde snarare tycka att det är bättre. Kan det möjligen förhålla sig så, herr Lindholm, att statsråden tycker det är rätt bra att ha denna specialdestination därför att det gör det enklare än om ni skulle ha större rörelsefrihet inom en viss ram? Nu vet ni att ni slipper slåss med en mängd olika intressen om hur anslagen skall fördelas.

Den nuvarande ordningen kan inte vara särskilt praktisk om man tänker på när petita utarbetas i verken. Mellan tidpunkten för deras avlämnande och budgetårets slut förflyter det praktiskt taget två år. Petita till den budget vi nu har liggande framför oss utarbetades någon gång under sommaren 1965, medan budgetåret går ut den sista juni 1967. Under den tiden kan ganska många omständigheter inträffa, som påverkar uppfattningen om hur anslagen bör fördelas. Det är väl knappast någon i denna kammare som är helt obekant med det förhållandet att man på åtskilliga håll fram emot budgetårets slut känner liksom ett psykologiskt Damoklessvärd hängande över sig; nu måste vi göra av med pengarna, annars får vi mindre anslag nästa år. När man fram i maj—juni upptäcker att man inte förbrukat anslagen, skyndar man sig att göra beställningar och anskaffa saker för att få slut på anslagen till sista kronan, innan det nya budgetåret börjar. Man vet att man nästan omedelbart måste sätta i gång med nästa års petita. Har man då inte gjort av med pengarna, riskerar man att få mindre anslag året därpå. Den risken vill man inte ta. Behoven under det följande året kan vara väsentligt mycket större än under det år som gått.

Nu säger herr Lindholm att 10 procents besparing, som vi föreslagit, skulle betyda 10 procent mindre städning, 10 procent mindre telefonerande, 10 procent mindre eldning. Varför plocka fram just detta? Jag är inte alls säker på att det går att inskränka på t. ex. städningen. Inom ett enskilt företag får man en given ram, inom vilken man skall klara omkostnaderna; det är man helt enkelt tvungen till. Jag tror att vi måste försöka anlägga en liknande syn på verken.

Herr Carlshamre sade att motionen ramlat under bordet och att den har gjorts det nu under flera år. Ämnet är detsamma, det är bara talesmännen för och emot som växlar. Men man kan väl ändå inte, herr Lindholm, komma ifrån att motionen föll framåt förra året. Nog är det ett litet medgivande i statsutskottets utlåtande om att statskontoret fått i uppdrag att i samråd med rikskontrollverket verkställa utredning rörande bokföring, kostnadsredovisning och programbudgetering inom statsverksamheten. Då framhölls i utskottsutlåtandet att de i motionerna framförda synpunkterna kunde väntas komma under övervägande i samband med berörda utredningsarbete. Motionen har sålunda inte varit alldeles utan framgång, eftersom utskottet ändå skrev så pass välvilligt förra året och upprepar detta i år.

Jag konstaterar också att det i år under kommunikationsdepartementets huvudtitel finns en ganska lång redogörelse om att Kungl. Maj:t i december 1964 hade uppdragit åt ämbetsverken att se över delar av statsbudgeten som berör ämbetsverkens verksamhetsområde och därvid bl. a. undersöka möjligheterna till anslagskoncentration.

Det pågår alltså försök på detta område, vilket är i överensstämmelse med den motion som vi väckt alltsedan 1960. Jag tror att motionen faller framåt varje år.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det är mycket möjligt

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

att herr Björkman har rätt när han säger att motionen faller framåt — under förutsättning att de utredningar som för närvarande bedrivs inom statskontoret leder till konstruktiva åtgärder. Dessa utredningar står ju i överensstämmelse med de yrkanden som har framförts i motionen.

Sedan måste jag nog säga till herr Björkman att jag blev något överraskad när han talade om min f. d. statsrådstid och motionens krav på större frihet. Jag förstår inte hur det kan bli större rörelsefrihet genom att man minskar omkostnadsanslaget med 10 procent.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Det skulle väl kunna räcka med det som redan sagts, men eftersom herr Lindholm inte tycks förstå detta, får jag väl försöka hjälpa honom i alla fall.

Den vidgade rörelsefriheten skulle ligga däri, att myndigheterna ända upp till regeringen fick lov att inom angivna, vida ramar själva bestämma hur medlen skall användas. Vi tror inte man kan minska städtingskostnaderna med 10 procent. Men för den händelse dessa kostnader skulle råka stiga med 10 procent eller rent av med 100 procent, så skulle man kunna se efter om det blivit pengar över på någon annan anslagspost i samma verk och i så fall använda dem för städtingsarbete. På så sätt skulle man slippa gå till regeringen och anhålla om mer pengar till städningen.

Däri ligger den vidgade rörelsefriheten. Vi har mycket starkt understrukt att tanken inte är att minska verksamheten, utan att med rent budgettekniska metoder söka åstadkomma samma eller t. o. m. större verksamhet till något lägre kostnader.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Efter herr Carlshamres senaste klarläggande inlägg måste jag

erkänna att jag förstår honom. Men innebörden i hans yrkande är väl att vi skall tillämpa utredningsresultatet innan utredningen är färdig med sitt arbete, och det blir ändå någonting för svensk statsförvaltning egendomligt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Carlshamre begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs vart efter annat och lades till handlingarna bankouts-kottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankouts-kottet avgivna berättelse, och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankouts-kottet avlämnade berättelse.

§ 12

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 3, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Avskaffande av ett- och tvåöringar

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner om avskaffande av ett- och tvåöringar.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Det är ju inte god ton i detta hus att hålla minnestal över enhälligt avstyrkta motioner, men vi har ingen tidsnöd i dag — man kan kanske snarare säga att det behövs litet utfyllnad. Jag skall dessutom på förhand försäkra att jag inte kommer att ställa något yrkande, så att om någon vill avlägsna sig kan han göra det.

För några år sedan lovade jag en affärsanställd att väcka en motion om avskaffande av ett- och tvåöringar. Jag har sedan gått och väntat några år på att någon annan skulle göra det. För att hinna med det innan jag definitivt lämnar detta hus har jag i år väckt en sådan motion. Omedelbart därefter väcktes ytterligare två motioner av liknande innehåll. Och om det är sant att alla goda ting är tre, kan det ju inte ligga något ont i dessa propåer.

Om motionerna inte har åstadkommit något annat så har de i alla fall, jag höll på att säga förorsakat missfall i myntkommittén som avlämnade sitt betänkande en vecka efter det att motionen väckts. Att jag misstänker att det är ett missfall beror på att kommittén beklagligtvis föreslagit att vi skall ha kvar ettöringarna, ett enligt min uppfattning fullständigt horribelt förslag. Jag skulle tro att Kungl. Maj:t kommer

Avskaffande av ett- och tvåöringar

att visa bättre balans och mindre sinne för knappologi när Kungl. Maj:t en gång skall ta ställning till detta förslag.

Jag skall, herr talman, nöja mig med dessa erinringar. Jag har, som sagt, inget yrkande.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Det är faktiskt inte herr Lindström som har inspirerat mig till min motion, även om han säkerligen inte saknar förmåga att vara inspirerande. Också jag har länge funderat på att väcka en sådan här motion. Jag har rent personligen retat mig på alla dessa numera nästan värdelösa småmynt och även blivit styrkt i min uppfattning ute i affärerna på olika håll.

Visserligen har jag tillåtit mig att denna gång hålla en kanske något raljerande ton i motionen, men jag hoppas att de som till äventyrs läser motionen ändå skall finna att det ligger allvar under det skrivna. Jag tycker att det i dagens situation är rent löjligt att ha ettöringar och tvåöringar som betalningsmedel.

Självfallet är det inte rätt tidpunkt att i dag diskutera småmyntens vara eller inte vara, eftersom myntkommittén lade fram sitt förslag den 28 januari och förslaget nu skall i vanlig ordning remissbehandlas för att därefter bli föremål för Kungl. Maj:ts ställningstagande. Men jag tillåter mig ändå säga att jag finner det oerhört irrationellt att behålla ettöringen, som kommittén föreslår. Ingen vara betingar väl i dag ett pris av ett öre. Den tiden är för länge sedan förbi, då den lille pojken — enligt den gamla historien — kom in i speceriaffären, sträckte fram en ettöring över disken och sade, att han skulle be att få för ett öre blandade karameller i två påsar, varefter expeditionen räckte över en karamell och svarade: »Var så god! Blanda får du göra själv.» I dag skulle den lille pojken inte få en enda karamell för sin ettöring.

Om man i handeln enligt matematis-

Avskaffande av ett- och tvåöfingar

ka regler skulle runda av ojämna öretal till närmaste femtal ören skulle det ju innebära att kunden ena gången förlorade två öre och andra gången vann två öre. I det långa loppet skulle det ta ut vartannat och medföra varken vinst eller förlust. Och för den som står bakom disken skulle antalet räkneoperationer begränsas och räknearbetet underlättas.

Även om motionens förslag, som jag har tillåtit mig att beteckna som en modern myntreduktion, måhända kan visa sig vara något mer komplicerat än vad man i första hand kan tro, skulle det dock, tycker jag, vara en rationell och arbetsbesparande åtgärd att slopa ett- och tvåöringarna.

Jag vill sluta med att säga att det — inte minst med hänsyn till att vi som herr Lindström påpekade har så gott om tid i dag — är lika berättigat att diskutera denna sak som då det gäller att ändra myntens skrot och korn, någonting som säkerligen bidrar till att skapa minskad tilltro till penningvärdet.

Herr talman! Jag har givetvis inte något yrkande.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Det kan låta mycket bestickande när herr Lindström talar om knappologi, och man kan tycka att ettöringen inte betyder så mycket. Men jag frågade nyligen en mjölkhandlare vad han ansåg om den föreslagna myntreformen. Han svarade att på mjölkhandelns område, där priserna är reglerade, kan man inte räkna i jämna femöringar; avancerna är inte tillräckligt stora för det. För sin del sålde han 100 000 liter mjölk, och bara en ettöring på mjölkpriset betydde för honom 1 000 kronor. Han undrade, om man på konsumentens sida var beredd att förklara att det inte spelade någon roll att han lade på en tusenlapp på sin mjölkförsäljning — eller kanske två tusenlappar om nu också tvåöringen togs

bort. För honom var det omöjligt att skära ned avansen med 1 000 kronor.

När vi har ett penningssystem, måste ju något mynt alltid ligga i botten. Jag medger emellertid gärna att ett- och tvåöringarna i allmänhetens medvetande har kommit att få allt mindre betydelse. Men å andra sidan måste vi som sagt ha ett mynt i botten, och även om det är litet måste vi ju ändå utgå från det myntet.

Fröken Wetterström undrade om vi hade läst hennes motion tillräckligt noggrant, och det har jag gjort. Hon hänvisar i sin motivering till penningvärdeförsämringen och säger att på grund av den borde ettöringen i dag vara en treöring. Men det har väl egentligen inte med saken att göra. Här gäller det ju i första hand mynträknningen, inte penningvärdet. Om vi följde fröken Wetterströms linje, skulle ju också femkronorssedeln ersättas med en 15-kronorsedel o. s. v.

Ett annat område där jag tycker att myntsystemet betyder mera, så länge vi har den nuvarande situationen, är löneområdet. Det är nästan regel att löneförhandlingarna inte resulterar i jämna 5- eller 10-öringar, vilket man kunde önska att de gjorde. Vi vet att ettöringen där betyder oerhört mycket mer än den gör för den mjölkhandlare som jag talade om. Och så länge vi har de förhållanden som nu råder på löneområdet, där timavlöningen slutar på ojämna belopp, tycker jag att vi också bör ha ettöringen i den allmänna handeln.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har då aldrig hört talas om någon som fått sin avlöning i ettöringar.

Men skämt å sido! Genom riksdagens upplysningsbyrå har jag i dag fått skriftligt på att man nu handlar mindre för en femöring än man år 1900 gjorde för en ettöring. Det säger ju en hel del. Om

våra förfäder, som införde detta myntsystem, hade ansett att de hade behov av en mindre myntenhet, hade de väl infört ett tiondels öre, eller vad det skulle ha kallats, för att få samma knappologi som vi nu har.

Det är för mig fullkomligt orimligt att belasta de anställda i affärer och kommunikationer med mycket små mynt. Har ni sett uppsynen på en busschaufför, som samtidigt är konduktör och kassör, om man plockar fram en handfull ett- och tvåöringar?

Jag gratulerar också herr Börjesson i Glömminge den dag då våra husmödrar när de skall ut och shoppa måste skaffa sig en busschaufförsbössa att ha på magen för att plocka ettöringar i.

Herr talman! Det är ett fullständigt orimligt resonemang som herr Börjesson i Glömminge för.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Eftersom utredningens betänkande kommer att sändas ut på remiss är det onödigt att här ta upp en debatt — utredningens förslag får ju prövas vid remissbehandlingen.

Men när ettöringens vara eller inte vara förts på tal i utredningen har vi aldrig tänkt på att man förr handlat två strutar karameller för ettöringen, utan vi har sett det som en praktisk konsumentfråga. De flesta matvaror förpackas och väges maskinellt och får ofta ett udda pris, och ur konsumentprissynpunkt är det riktigtast att ettöringen bibehålles, eftersom man inte rimligen kan räkna upp varupriserna till jämna femöringar.

Jag tror att herr Lindström skojade ganska friskt. Jag tror inte att han ens i sin livligaste fantasi kan se en husmor komma med en shoppingväska för att handla och betala varorna i ettöringar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Ingen husmor köper väl,

Avskaffande av ett- och tvåöringar

fru Holmqvist, bara en liter mjölk för 98 öre — hon köper alltid något mera. Men om hon till äventyrs skulle köpa bara en liter mjölk kan den som säljer mjölken säga: »Frun får en kola för att jämna ut beloppet till en krona.» Om hon skulle ha skickat sin man att köpa mjölken kan den som säljer mjölken säga att han får en pris snus för att jämna ut beloppet. Det finns nog möjligheter att lösa problemet.

Vi har fri konkurrens i detta land. Affärsmännen har fått den enligt min uppfattning fullständigt vidskepliga föreställningen, att om det inte står en 1:a framför kolon i prisuppgiften utan om det i stället står 0:98 eller 0:99, faller den presumtive köparen lättare för frestelsen att köpa. Om affärsmanen blint litat på den vidskepliga föreställningen kan han i stället sätta priset till 95 öre. Då tjänar fru Holmqvist på affären.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag är rädd för att det inte skulle stå 95 öre utan en krona, och det tycker jag konsumenterna skulle vara dåligt betjänta av. Även ettöringar betyder oerhört mycket för det stora hushållet, eftersom det framför allt är priserna på matvaror som är udda. Jag tror inte att kunderna har något större intresse av att få en extra kola, och snuset tror jag inte heller är så uppskattat.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag tror att fru Holmqvist överdriver farhågorna för husmödrarnas del. Om de får betala två öre mer den ena gången och två öre mindre den andra gången blir det, som jag redan sagt, i det långa loppet ingen skillnad. Det är inte många som bara köper mjölk utan de köper samtidigt även andra varor. Om det skulle visa sig omöjligt eller olämpligt att runda av alla priser till jämna femtal ören, kunde man runda av slutsumman.

Tillskapande av ett allmänägt byggnadsföretag

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Om fru Holmqvist driver en så långt gående tandvårdsprofylax att hon inte tar emot en kola, kan det hända att hennes man tar emot en pris snus.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag kan försäkra herr Lindström att det gör han inte. Han tar i så fall hellre emot kolan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14

Tillskapande av ett allmänägt byggnadsföretag

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om tillskapande av ett allmänägt byggnadsföretag.

I två till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 120 i första kammaren av herrar *Werner* och *Adolfsson* och nr 163 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Gävle *m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om en skyndsamt utredning om skapandet av ett allmänägt byggnadsföretag med staten, kommunerna samt den fackliga och bostadskooperativa rörelsen som intressenter.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 120 och II: 163 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Bankoutskottet har enhälligt yrkat avslag på de två kommunistiska motionerna nr I: 120 och II: 163.

Avslaget grundar sig enligt bankoutskottet på det förhållandet, att den år 1964 tillkallade byggindustrialiseringsutredningen har att bl. a. undersöka de

problem som vi rest i dessa båda motioner.

Jag är rädd för att bankoutskottet och de kommunistiska motionärerna talar om två olika ting. I byggindustrialiseringsutredningens direktiv torde inte ingå att utreda frågan om att starta ett nytt stort byggnadsföretag med staten som huvuddelägare och med fackföreningsrörelsen, bostads- och konsumentkooperationen samt de allmännyttiga företagen som övriga delägare. Det är detta vi motionerat om. Det är om detta vi önskar en utredning.

Svenska byggnadsarbetareförbundets femte kongress har uttalat önskemål om ett sådant företag. Den inte okände förbundsordföranden och riksdagsmannen i första kammaren herr Knut Johansson, har vid denna kongress anförts bl. a. följande: »Motiveringen till förslaget är bl. a. att det behövs kapitalinvesteringar i sådan omfattning att de inte kan ske utan samhällets medverkan.»

Vill verkligen bankoutskottets ärade herr ordförande på allvar påstå att byggindustrialiseringsutredningen har detta konkreta förslag till utredning? Är det inte snarare så att bankoutskottet, för att komma ifrån en besvärlig fråga, tagit litet för lätt på de kommunistiska motionerna?

Att utskottets borgerliga majoritet gått på avslagslinjen förvävar mig icke. Där emot förvävar det mig att finna att utskottets samtliga socialdemokrater, i skön förening med de borgerliga ledamöterna, slutit upp vid de borgerliga partiernas sida, allt i syfte att förhala hela frågan och förhindra en snabb lösning av ett viktigt projekt.

Mot bakgrunden av nuvarande omfattande bostadsbrist med trångboddhet och annat elände som följer denna i spåren brådskar det med att få tillstånd för företag, som vi motionerat om. Den som vill bryta den alltmera oroande kostnadsutvecklingen på byggsidan måste förstå behovet av massproduktion av

Tillskapande ett allmänägt byggnadsföretag

bostäder. Härför krävs samverkan mellan stat och kommun och alla i byggprocessen engagerade parter.

Några siffror visar hur splittrad byggindustrin är. År 1963 fanns 4 600 byggnadsfirmor årsverksamma och därtill 5 400 olika entreprenörsfirmor, d. v. s. tillsammans 10 000 byggnadsföretag. Cirka 7 000 av dessa sysselsatte fem eller mindre än fem arbetare och endast 180 företag sysselsatte mer än 100 arbetare.

En djungel av företag, entreprenörer och underentreprenörer, varav flera med kontoret på fickan, tillåtes fördyra byggandet och förhindra en vettig rationalisering av bostadsbyggandet. Det skulle inte behövas årslånga statliga utredningar för att komma underfund med att det behövs snabba åtgärder för att rensa upp detta träsk inom byggområdet.

När bankoutskottet avfärdar de kommunistiska motionerna med hänvisning till byggindustrialiseringsutredningens arbete och samtidigt förklarar att denna utredning kommer att fortsätta sitt arbete under hela år 1966, har man lyckats gräva ner ett vettigt förslag i en utredningskvarn, som inte har med denna fråga att göra.

Man frågar sig otvivelaktigt om det är Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter som skrämt utskottets socialdemokrater till denna reträtt. Att herr Hagnell gått emot förslaget förvånar mig inte, enär vi alla vet att herr Hagnell för sin del anser, att staten till den grad missköter sina företag, att staten inte är värd några som helst uppdrag på företagsområdet. Men man kan ju inte gå hur långt som helst på den Hagnellska vägen. Här gäller det dock ett förslag, bakom vilket hela Svenska byggnadsarbetareförbundet ställt sig solidariskt. Detta fackförbund kan inte fränkännas all kunnighet och kunskap i ämnet.

Det är alltså inte ett »utstuderat» kommunistiskt förslag som nu skall grävas ner för något eller några års glöms-

ka. Det är ett rent arbetarförslag, ältat och diskuterat under många år i byggnadsfackföreningarna och godkänt på Byggnadsarbetareförbundets senaste kongress. Förslaget kunde alltså, eller kanske borde, ha lagts fram av kammarens socialdemokrater, vilket emellertid inte har skett. Kan detta ha någonting att göra med den negativa behandling förslaget har fått av ett enhälligt bankoutskott?

Utskottet har kanske fastnat för följande sats i utredningsdirektiven: »Skulle utredningsmännen komma till den slutsatsen att staten bör ta egna produktionsinitiativ, bör formerna härför övervägas. Särskilt bör därvid undersökas om statliga åtgärder kan ges formen av samverkan med andra på byggnadsmarknaden verksamma organ.» Om man slutar läsa direktiven här förstår jag utskottet, men fortsätter min läsning kommer följande: »Utredningsuppdraget bör självfallet inte hindra att spørsmålet om eventuella statliga produktionsinsatser samtidigt övervägas i andra sammanhang.»

Vårt motionsinitiativ bör sålunda enligt vår åsikt upptas just i *andra* sammanhang och varför? Jo, därför att just nu uppstår en rik flora av privatägda s. k. elementfabriker. Det är de »tio i topp» på byggmarknaden som i första hand startar denna verksamhet, naturligtvis väl medvetna om att riksdagen inom kort kommer att ställa minst 15 miljoner kronor till disposition för dessa företag, vilka pengar kommer att få lånas på mycket förmånliga villkor. Det borde vara riktigare från stats- och skattesynpunkt att dessa 15 miljoner används av staten för just den produktionsverksamhet varom det talas i våra motioner.

Experiment på elementfabrikationens område är för övrigt bara en del av vad vi kallar högindustriell byggnadsproduktion. Själva elementfabrikationen har man redan lång och god erfarenhet av. I Danmark byggs för när-

Tillskapande av ett allmänägt byggnadsföretag

varande två tredjedelar med element. Sverige är således långt på efterkälken. Är det denna oföretagsamhet bland de privata byggherrarna på den svenska marknaden som skall premieras med förmånliga statslån?

Våra motioner avser emellertid inte enbart en eller flera detaljer inom den högindustriella byggproduktionen. Vi föreslår att staten som huvuddelägare tillsammans med fackföreningarna, bostads- och konsumentkooperationen samt kommunerna skall starta en omfattande byggnadsproduktion och med tillgodogörandet av redan vunna erfarenheter från industriell produktion successivt utveckla de moderna byggmetoderna. Detta kan med stor fördel ske i samverkan med bl. a. de fackliga och allmänägda produktionsföretagen.

Staten bör således enligt vår åsikt gå i spetsen för denna verksamhet och därtill som huvuddelägare svara för att kapitalförsörjningen för denna produktionsverksamhet säkras.

Starka motiv talar för att de kommunistiska motionerna borde ha fått en allsidig och objektiv prövning, oberoende av byggindustrialiseringsutredningens mångomfattande uppgifter. Den väg som utskottet nu går betyder stora tidsförluster för frågens lösning.

Herr talman! Med detta ber jag få yrka bifall till motionsparet I: 120 och II: 163.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! När ett utskott behandlar en motion har det att hänvisa till det yrkande som framförts i motionen. De ifrågavarande kommunistiska motionerna innehåller ett förslag om att riksdagen skall »hemställa om en skyndsamt utredning om skapandet av ett allmänägt byggnadsföretag med staten, kommunerna samt den fackliga och bostadskooperativa rörelsen som intressenter.» Det är detta yrkande som har framförts och det är fullständigt felaktigt av herr Nilsson i Gävle då han nu

säger, att motionerna och utskottet talar om två helt olika ting. Utskottet påpekar nämligen att denna problematik för närvarande behandlas av en utredning som tillsattes 1964 och som arbetar under namnet byggindustrialiseringsutredningen.

Herr Nilsson i Gävle citerade själv utredningens direktiv. När han gjorde detta kunde det inte ha undgått honom att dessa ord för ord överensstämmer med de önskemål om aktualiseras i de motioner som riksdagen nu behandlar. Därför är det också fullständigt självklart att utskottet har påpekat att dessa problem redan är uppmärksammade och har hänvisats till en utredning. Enda skillnaden är att kommunistmotionen tänker sig en *skyndsamt* utredning, men om nu denna nya utredning skulle komma till stånd och starta under 1966, är det väl ändå föga troligt att den skulle kunna komma snabbare till resultat än en utredning som redan samlat ihop sina sakkunniga, gått igenom en hel del av materialet och har problemställningen klar för sig. Någon anledning att raljera över att denna utredning beräknas kunna arbeta under hela 1966 föreligger knappast, och något som helst skäl att tro att en ny utredning skulle kunna prestera snabbare resultat föreligger inte heller.

Sedan förde herr Nilsson i Gävle en hel del allmänna resonemang. Därvidlag tror jag att man måste påpeka att intresset hos riksdagsmän som företrädar socialdemokratiska väljare och hos riksdagsmän som företrädar borgerliga väljare för att pressa ned byggnadskostnaderna och få till stånd en mera rationell tillverkning än den vi kanske för närvarande har säkerligen inte är mindre än intresset hos de riksdagsmän som företrädar kommunistiska väljare. Vi har alla klart för oss att vi i landet har en besvärande bostadsbrist. Vi har alla klart för oss att kostnaderna för bostadsproduktionen stigit mycket starkt och att man i många fall nu noterar

Samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen

priser för fastigheter och hyror som är oöverkomliga för vanliga medborgare. Det är ett högst påtagligt problem, men ingen skall inbilla sig att kommunisterna är de enda som uppmärksammar detta problem och de enda som kan anvisa någon väg till dess lösning. Det är ett gemensamt intresse för oss att man kommer till rätta med detta problem, och det har riksdagen och regeringen sökt göra genom den utredning som nu arbetar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 120 och II: 163; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15**Samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen**

Föredrogs bankoutsrottets utlåtande nr 6, i anledning av motion om samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen.

I en till bankoutsrottet hänvisad motion, nr 40 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.*, hade föreslagits att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådana åtgärder att samhälleliga organ, i syfte att förbilliga produktionen av energi genom rationella driftsformer och trygga tillgången, finge bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen.

Utskottet hemställde, att motionen II: 40 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Det framgår tydligt av

den motion som vi nu behandlar att den syftar till ett förstatligande av all energiproduktion, i vissa fall med kommunernas medverkan. Självfallet har motionärerna försökt att ta reda på, om man kan spåra någon sådan avsikt i de direktiv som finns för tidigare eller pågående utredningar. Men vi har inte kunnat finna att utredarna har fått några sådana anvisningar.

Bankoutsrottets utlåtande är på denna punkt motsägelsefullt. Först förklarar nämligen utskottet, att energiutredningen har fått sådana direktiv, att de i allt väsentligt täcker det frågekomplex som motionen handlar om, men omedelbart därpå tillrådes riksdagen av utskottet att avstå från några ytterligare åtgärder även om direktiven inte skulle ha det innehåll som utskottet självt har förutsatt. På det sättet kan man naturligtvis helgardera ett avslagsyrkande, som har just den svagheten att det förbigår det väsentliga i motionen, nämligen argumenteringen för ett förstatligande. Men det är ju inte i sådana här sammanhang vanligt med dylika metoder.

Däremot är den korta hänvisningen till bränsleutredningens direktiv och resultat av intresse, främst därför att den riktar uppmärksamheten på att åtgärder, som dessa sakkunniga ansåg angelägna redan för mycket länge sedan, inte har blivit av på grund av det ständiga avvaktande som riksdagen tillråds att praktisera också den här gången. Det är femton år sedan bränsleutredningen tillsattes och tio år sedan den framlade sina förslag. Nu har handelsministern uppdragit åt energiutredningen att åter ta itu med samma spørsmål, dels därför att den gamla utredningens förslag inte har förverkligats och dels därför att utvecklingen sedan dess motiverar nya överväganden.

Det sistnämnda vill jag instämma i, därför att just de senaste årens utveckling på energiområdet har hopat nya argument för en samordning i ett stats-

Samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen

drivet företag. Men därom finns ju ingenting i de rekommendationer och förslag från bränsleutredningen som nu skall övervägas ytterligare.

Den samordning som nämns i utskottsutlåtandet avser uppenbarligen företag som redan är statliga, och även det är naturligtvis viktigt. Men om man begränsar sig till den saken kommer man fortfarande vid sidan om det som är det väsentliga i motionen.

Felet med nuvarande former för energiproduktionen är enligt vår mening främst att det vid sidan av den statliga verksamheten finns en stor privat sektor med möjlighet att självständigt vidta åtgärder som hindrar rationell planering, ofta kommer i strid med viktiga samhällsintressen och äventyrar stora ekonomiska insatser som bekostas med skattemedel.

De negativa resultaten av en sådan anarki inom energiproduktionen har en tendens att tillta när vattenkraften alltmer måste kompletteras med företag som baseras på kol, olja och atomkraft. Det är för resten inte uteslutet att också gas kan komma att spela en roll i framtiden.

Men ju fler metoder man måste använda för att klara energiförsörjningen, desto större blir anarkien och skadeverkningarna om bestämmanderätten överlätes på privata företag. Särskilt blir det så om naturtillgångar och andra inhemska resurser inte räcker, så att landet blir beroende av import. På det planet — relationerna mellan handelspolitik och energiförsörjning — ligger också en väsentlig del av argumenten för en samordning av all energiproduktion i statens hand. Men det är också en fråga om avvägningar och om hur olika nationella tillgångar skall exploateras, så att det blir fördelaktigast ur samhällets synpunkt. Det handlar även om utnyttjande av vetenskaplig verksamhet som samhället i huvudsak får svara för.

Just nu erbjuder Västtyskland intressanta exempel på hur det går, om man

även inom energiproduktionen släpper lös konkurrens från privata företag som vägleds uteslutande av sina vinstintressen. Där beror anarkien och de samhällsekonomiska skadeverkningarna bl. a. på konkurrensen mellan kolinindustrien och företag som importerar jordgas från Holland. Men principiellt och praktiskt är det samma problem, som vi redan här känner till och kommer att få i än högre grad allteftersom energibehovet tillväxer, om statsmakterna inte vidtar förebyggande åtgärder.

Det borde ha varit angeläget för utskottet att ge riksdagen bättre besked om vad vi har att vänta av utredningarna, åtminstone ett besked om de över huvud taget tänker diskutera och redovisa argument för och emot en samordning av alla resurser för energiproduktionen. En enkel fråga om den saken hade legat nära till hands bl. a. därför att utredningsdirektiven dock innehåller en passus om vad som kan erfordras från statsmakternas sida för att åstadkomma en bättre ordning. Men det har kanske gjorts en sådan förfrågan till utredarna, fastän det inte framgår av utlåtandet. I så fall ber jag utskottets talesman upplysas kammaren om hur det förhåller sig.

Så långt man kan döma av utredningsdirektiv och utskottsutlåtande förefaller det emellertid troligt att den fråga, som vi anser vara den väsentliga i detta sammanhang, inte är föremål för någon utredning. Jag hemställer därför att riksdagen, genom att bifalla förslaget i motion nr 40, medverkar till att det blir en undersökning.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Här föreligger ungefär samma situation som beträffande den förra kommunistmotionen. Det är ett stort problem som tas upp till debatt. Det är mycket lätt att finna angreppspunkter för den som kritiskt bedömer det nuvarande tillståndet. Men just den omständigheten att det är fråga om

Samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen

ett stort problem gör att det inte är så enkelt att finna en lösning.

En lösning måste vara ordentligt underbyggd, och den underbyggnaden är vi här i landet vana att skapa genom en utredning. Det är alltså inte särskilt stimulerande ur ett utskotts synpunkt — det skall jag gärna erkänna — att behöva hänvisa till att utredning pågår, men när det faktiskt förhåller sig så är man skyldig att redovisa detta.

Herr Holmberg menar att utskottet skulle ha förhört sig ytterligare hos utredningen och inhämtat bättre besked om vad som är att vänta från utredarna. Men det är en metod som vanligen inte praktiseras; tvärtom brukar det ge anledning till kritik när en utredning släpper ifrån sig besked om preliminära arbetsresultat, innan beslutet klubats.

Därför blir det nog tyvärr så, herr Holmberg, att vi får avvakta resultatet av den utredning som tillkallades år 1964. Det innebär, herr talman, att jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Herr Regnéll säger att det inte är vanligt att förfara på det sätt som jag rekommenderat, nämligen att fråga vederbörande utredning om den sak som står under diskussion. Vad som nu står under diskussion är om det finns någon utredning som sysslar med den fråga vi rest, nämligen frågan om ett förstatligande av all energiproduktion i syfte att åstadkomma samordning, förbilligande och ett tillräckligt tillgodoseende av landets intressen i detta sammanhang.

Jag tycker, att innan utskottet påstår att vår motion i allt väsentligt är tillgodosedd genom de utredningsdirektiv som nu finns — vi kan inte finna någon som helst grund för detta påstående — så borde utredningen ha frågat hur det i verkligheten förhåller sig. Ty även utskottsledamöterna måste ju, om de

över huvud taget läst direktiven, ha blivit skeptiska till hur det i verkligheten förhåller sig på detta område. Jag kan därför inte finna att utskottet har givit vår motion en tillfredsställande behandling.

Det är, som herr Regnéll sade, en mycket stor fråga som tas upp i motionen — stor även ur principiell synpunkt. Många inom utskottet menar säkerligen att energiförsörjningen över huvud taget inte skall förstatligas; jag antar att herr Regnéll hör till dem. Men jag är helt säker på att det också finns många inom utskottet som har samma mening som jag i denna fråga, samma mening om det som är det centrala i motionen.

Det kan anföras många skäl och många argument ur de senaste årens debatter om energiförsörjningen här i landet som stöd för tanken att man måste ha en bättre ordning, och på sitt sätt erkänner också herr Regnéll att det är lätt att påvisa de stora bristerna härvidlag.

Enligt min mening beror bristerna framför allt på att det vid sidan av de statliga företagen, som varit föregångare när det gäller rationell energiförsörjning, också finns privata företag, som utifrån helt andra utgångspunkter än samhällsintressena kan vidta åtgärder, vilka ofta står i strid med och är till stor skada för andra mycket viktiga samhällsintressen.

I vårt land har ju privatföretagen dominans till och med inom den del av energiförsörjningen som sker med hjälp av vattenkraft, och detta framträder ännu tydligare om man räknar med värmekraftverken.

I vår motion har vi med ett par citat bl. a. ur statsverkspropositionen påvisat hur privata grupper kan åstadkomma en mycket allvarlig rubbning i samhällets planering av energiproduktionen och förorsaka skattebetalarna stora kostnader. Men sådana ingrepp av privata grupper får också mycket allvarliga

Samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen

återverkningar, som statsmakterna inte avsett, i fråga om vår handelspolitik, vår arbetsmarknadspolitik, när det gäller lokaliseringsfrågor etc.

Ännu tydligare framträder behovet av samordning när nu atomkraften mer och mer kommer in i bilden. I slutet av 1970-talet, kanske långt tidigare, beräknas atomkraften svara för huvuddelen av Sveriges kraftbehov.

Om riksdagen beviljar de ytterligare medel som regeringen begärt i år för utvecklingsarbeten inom atomkraftsområdet, kommer vi upp i en kostnad av 1,5 miljard kronor, och mot detta finns såvitt jag vet inga invändningar från något håll. Diskussionen gäller enbart tekniska metoder. Men om nu skattebetalarna skall satsa så mycket på forskning och försök borde det enligt min mening också vara självklart, att bestämmanderätten över de resultat som man uppnår också skall ligga hos de samhällsorgan som skattebetalarna själva väljer.

Det är dock minst sagt ovisst om det blir så. Ett är emellertid säkert, nämligen att det finns starka privata finansintressen som spekulerar i jättevinsten som resultat av den atomforskning, som samhället har bekostat. Skulle ägandeförhållandena och bestämmanderätten över atomkraftverken utvecklas i den riktningen, kan konsumenterna med säkerhet också titta i månen efter de billiga strömpriser, som kunde ha blivit resultatet av en rationell och planmässig energiförsörjning under statsmakternas ledning.

Det finns av allt att döma ingen utredning om detta för närvarande, och det är därför skäl att riksdagen nu begär en sådan utredning.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det kan kanske finnas skäl att något lägga till rätta det resonemang som här förts. Det överensstämmer inte i alla punkter med sanningen, herr Holmberg, och inte med

den verklighet vi lever i. Vi har det så här i landet, att gott och väl hälften av försörjningen med elektrisk energi klaras av vattenfallsverket.

En betydande del av elförsörjningen i övrigt sköts av kommunalt ägda bolag. Ungefär en fjärdedel ligger slutligen på enskilda händer utan något kommunalt engagemang. Men det avgörande i detta stycke är ändå att taxorna för den elektriska energien helt och hållet utformas och bestäms av det statsägda vattenfall. De övriga producenterna har att rätta sig därefter, och det gör de också. Att det förekommer vissa pris skillnader mellan olika områden är riktigt. Det finns en lägre taxa för Norrland, en något dyrare för Mellansverige och så vidare nedåt landet, men detta beror på att enbart själva överföringen av den elektriska energien från Norrland kostar ungefär ett öre per kilowatt. Därtill kommer att det finns ett av staten tillsatt kontrollorgan, där var och en som anser sig vara utsatt för felaktiga taxor har möjlighet att få förhållandet undersökt och tillrättalagt.

När vi resonerar om de oerhörda vinster som tas in bör vi också komma ihåg vilken utveckling som har pågått och pågår på detta område. Den regeln gäller nämligen att elenergiförsörjningen för landet i dess helhet måste fördubblas vart tionde år. De vinstmedel som hämtas in — jag vill inte förneka att sådant förekommer — måste användas till att skapa nya möjligheter att klara energiförsörjningen. Om vi betecknar elkraftsbehovet från början med talet 1, fick det efter tio år benämnas 2. Att fördubbla 1 till 2 var inte så svårt, men när elförsörjningen kommer upp i sådana mått att man skall omsätta talet 512 till 1 024 på tio år kan var och en förstå vilka oerhörda investeringar som krävs för att tillfredsställa de behov som samhället, industrien och andra har av elkraft.

Samtidigt kan vi inte blunda för att vi också har en utveckling i form av

Samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen

förändringar av produktionsanläggningarna som kan vara mycket betydelsefulla. I detta sammanhang kan man också få koppla in ett avsevärt större antal kommunala enheter. Jag tänker på utvecklingen av kraftvärmeverken, som skulle kunna bli ett utomordentligt tillskott till den kommande kraftförsörjningen med tanke på de allt mindre resurser som finns kvar inom vattenkraften. Här kommer otvivelaktigt de kommunala instanserna in. Våra städer av olika storlekar kommer att pressa på för att få vara med, och man kommer att få lösa en hel del problem gemensamt. Det föreligger för övrigt en motion i detta ärende till årets riksdag, i vilken det begärs en samordning av dessa resurser. Jag tror att detta förslag är värdefullt.

När man berör problemet om atomkraften vill jag understryka, att den tongivande delen i det företag som nu vill exploatera atomkraften är ett kommunalägt bolag. Att kommunerna velat vara med i tid och utveckla denna verksamhet på ett förnuftigt sätt må vi förstå, då vi vet att de knappa energiförsörjningsresurser som återstår på vattenkraftssidan inom ganska kort tid kan ta slut. Man måste därför vara beredd att utnyttja andra krafttillgångar.

Jag kan med största förtröstan påstå, att svårigheten för bolagen att skaffa pengar till nödvändiga investeringar är mycket mer dominerande i deras verksamhet än tanken på hur de skall göra av med vinsterna. Jag kan försäkra att det är oerhörda problem för dem, som i dag vill svara för elenergiförsörjningen, att få tillräckliga resurser för att kunna förse det näringsliv varav vi alla lever med denna för dess fortsatta verksamhet absolut nödvändiga produkt. Därför har vi inte anledning att på något sätt svartmåla och påstå att dessa företag går på felaktiga vägar. Jag har ingenting emot att man får en samordning av alla de gemensamma

produktionsresurserna, men jag är inte säker på att vi befinner oss i ett dåligt läge, då alla parter här faktiskt har möjligheter till viss kontroll av varandra; det gäller såväl statliga organ som kommunala och enskilda. Även detta kan vara en nyttig aspekt i sammanhanget.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Herr Henningssons anförande är ju inte någon polemik emot mig. Tvärtom instämmer han ju i väsentliga delar av huvudinnehållet i vår motion. Detta gäller t. ex. frågan om de oerhörda investeringar som behövs på detta område. Enligt min mening är de av det mått att man inte kan ordna det tillfredsställande utan att ge staten ett avgörande inflytande över vad som därvidlag skall ske i fortsättningen. Det andra gäller frågan om de kommunala insatserna på området. Vi har ju uttryckligen betonat att det förstärkande som vi rekommenderar skall ske i samverkan med kommunerna. Jag vet mycket väl att kommuner redan har ett betydande inflytande över energiproduktionen, och de bör ha det också i fortsättningen. Vi har för övrigt givit en alldeles speciell motivering för det, nämligen att kommunerna enligt vår mening och i enlighet med arbetarrörelsens efterkrigsprogram i allt större utsträckning bör överta inte bara förvaltningen utan också produktionen av bostäder. I det sammanhanget kommer de också att svara för den service till bostäderna som alltmer kommer att bestå i eluppvärmning av hus.

Herr Henningsson är likaledes ense med mig om behovet av samordning. Men det blir ingen samordning med ett ytterligare förstärkande av de privata intressena, som i alla väsentliga avseenden har en annan inriktning, nämligen på vinst, till skillnad från de samhälleliga intressen som statsmakterna skall företräda.

Det skulle vara intressant att närmare

Samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen

beröra det perspektiv som nu tecknas för svensk energiförsörjning genom den allt större betydelse som atomkraften tillmätts. Jag skall bara nämna ett par förhållanden som också de talar för att man bör ha en samordning i den formen att staten och kommunerna har det avgörande inflytandet. Vid de försök som nu görs med olika typer av reaktorer är det ju för det första en stor stridsfråga vad man skall använda för sorts reaktorer med hänsyn till lönsamhet och med hänsyn till möjligheten att anskaffa bränsle inom landet eller utomlands. En annan fråga är att det också finns tydligt angivet vissa nationella aspekter som statsmakterna, med rätt eller orätt, anser sig böra företräda, medan privata företagare vill operera oberoende av några sådana hänsyn. Vattenfallsstyrelsen förklarar ju i sin skrivelse till regeringen att regeringens atomkraftsprogram är förestavat av andra skäl än de renodlat ekonomiska. Vattenfallsstyrelsen vill därför ha en omprövning av regeringens hela program. De privata företag som står bakom t. ex. atomkraftverket i Simpsvarp — även det med kommunalt engagemang — har uttryckligen förklarat att de tänker följa en helt annan linje än regeringens.

En lekman kan inte delta i de tekniska och vetenskapliga bedömningarna av sådana här frågor, men så mycket vågar jag väl i alla fall påstå som att det, när det är så olika meningar om formerna för en del av energiproduktionen, som snart beräknas spela en dominerande roll i vår energiförsörjning, finns skäl att göra en grundlig undersökning även om ägandeformer och beslutanderätt på detta område. Det är det som vi har begärt. Vi har begärt en utredning, visserligen med syfte att lägga hela denna verksamhet i statens händer men självfallet också med avsikt att belysa hela detta fält, alla de problem som faktiskt inte är lösta i detta fall.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det är fullkomligt riktigt att man på den privata sidan, som herr Holmberg kallar det, i dag är beredd att starta ett atomkraftverk efter en annan linje än den som varit svenska statens. Det kan väl i detta stycke med fog sägas att när denna linje startades, var den ur svenska statens synpunkt och ur alla synpunkter den riktiga mot bakgrund av vad man då visste.

Utvecklingen på detta område har däremot visat att tungvattenreaktorn i dag prismässigt inte kan konkurrera med lättvattenreaktorn. För att få ett acceptabelt pris på den framställda energien, har man på den sektorn gått med på att bygga en reaktor på 400 megawatt enligt lättvattenprincipen. Den reaktorn kommer att tillverkas i huvudsak av svenska företag, framför allt av ASEA. Men om jag är riktigt underrättad vilar tillverkningen på ett amerikanskt patent; det är i Amerika man utexperimenterat den nya lättvattenreaktorn.

För övrigt kommer säkert utvecklingen på detta område att framtinga nya ställningstaganden. Man är redan nu på det klara med att urantillgångarna är begränsade, och fördenskull vill man göra försök med den nya typ av reaktor som kallas bridreaktorn. Tungvattenreaktorn skapar nämligen nytt bränsle för bridreaktorn, och man får på det sättet en betydligt mindre förbrukning av den tillförda energien.

Detta utvecklingsskede är ännu inte på något sätt avslutat. Man håller på med experiment och gör stora ansträngningar för att utarbeta de olika systemen.

Att vi här har en brytningspunkt just nu vill jag gärna erkänna, herr Holmberg. Men detta hindrar inte att dessa frågor kan bedömas med lika stor omsorg vem som än svarar för verksamheten.

Samhällelig bestämmanderätt över alla resurser för energiförsörjningen

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! De synpunkter som herr Henningsson framförde just nu är faktiskt intressanta, inte minst med hänsyn till vårt krav på att staten skall ta hand om denna verksamhet.

Påståendena att tungvattenreaktorn inte blir konkurrenskraftig, att den blir för dyr och att den blir beroende av utländska bränslen o. s. v. fänker jag inte yttra mig om, eftersom jag som sagt inte har de sakkunskaper som behövs för en diskussion om den saken. Jag bara håller mig till vad som sägs i den debatt som pågår allmänt i tidningar och annorstädes om dessa saker. Jag konstaterar att projektet med tungvattenreaktorn är vad som kallas för den svenska linjen, därför att det är regeringens linje för lösning av atomkraftsproblemen här i landet. De privata företagen har nu en egen mening och går emot denna s. k. svenska linje. Oavsett vad man har för uppfattning om den ena eller andra reaktorns lämplighet finns det väl i alla fall anledning att låta hela detta problem bli föremål för en grundlig undersökning.

Beträffande herr Henningssons fasta tro på att resultatet blir lika bra vem som än gör utredningen, vill jag påpeka att de försök och de vetenskapliga undersökningar som görs beträffande regeringens linje bekostas av statsmedel. Man bör väl kunna räkna med att de resultat som så småningom kommer fram också skall komma samhället till godo. Men den lättvattenreaktor som är de privata företagens och i någon mån Simpsvarpskommunens linje bekostas icke vare sig av dessa företag själva eller över huvud taget av några svenska medel. Man har nämligen från det hållet uttryckligen förklarat att man avvaktar de resultat som skall komma från Amerika.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag måste nog klara upp en del begrepp för herr Holmberg. Jag

har inte sagt att tungvattenreaktorn inte kan vara konkurrenskraftig. Men jag vågar påstå att den inte är det i dag. Hur det kommer att gå i fortsättningen vill jag absolut inte uttrycka någon bestämd uppfattning om. Det är väl för att åstadkomma en sådan konkurrenskraft som man nu bedriver experiment. Men det i dag billigaste sättet att framställa elektrisk energi medelst atomkraftsreaktor är att använda lättvattenreaktorn. Till detta vill jag lägga att staten själv äger att bestämma om den vill tillåta byggande av en lättvattenreaktor eller ej. Vill staten inte göra det kan ingen tvinga den till att göra det. Men naturligtvis vill även staten avvakta erfarenheterna av en annan typ av reaktor än den man först startade på, och det kan jag inte anse vara något fel.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 40; och biföll kammarerna utskottets hemställan.

§ 16

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 för kungl. hov- och slottsstaterna;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1966/67 till oförutsedda utgifter;

nr 14, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på till-

läggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av ett äldre anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av staten tillhörig mark.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 15.41.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 10 februari

Kl. 16.30

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmanen.

§ 1

Svar på fråga ang. familjepeningen för inkallade

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat mig, om jag har för

avsikt att under vårriksdagen lägga fram förslag om justering av behovsprövningsreglerna och höjning av familjepeningen för inkallade.

Försvarets civilförvaltning föreslog i maj 1965 att familjepeningens maximalbelopp skulle höjas och att bestämmelserna om s. k. normerad behovsprövning skulle överses. Förslaget har överlämnats till 1965 års försvarsutredning. Till utredningen har även enligt beslut av 1965 års höstriksdag överlämnats vissa motioner om förbättring av de värnpliktigas villkor. Utredningen har Kungl. Maj:ts uppdrag att ta

Svar på fråga ang. tidpunkten för militärövningar i Kilsbergsområdet

upp de värnpliktigas ekonomiska och sociala förmåner till särskild prövning. Först när utredningen framlagt förslag i ämnet är jag beredd att ta upp hithörande frågor.

Vidare anförde:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga. Den framställning som försvarets civilförvaltning gjorde gick ut på att med hänsyn till den försämring som genom prisstegringarna har inträtt för familjebidragen borde en höjning ske redan från 1 juli i år. Man utgick ifrån att med de kostnadsförändringar som skett det vore rimligt att familjebidragen höjdes med 20 procent. Man framhöll också att det i vissa fall faktiskt blir så, att familjebidragen inte kommer upp till vad socialhjälpslagen föreskriver. Jag anser inte att en sådan uppräknings som det här är fråga om erfordrar någon större utredning, utan det borde kunna gå att åstadkomma den ganska snabbt.

I svaret säger statsrådet: »Först när utredningen framlagt förslag i ämnet är jag beredd att ta upp hithörande frågor.» Det skulle vara intressant att veta, om det finns möjlighet att få svar härpå, när denna utredning kan tänkas komma med förslag. Vi vet då hur länge det dröjer innan man kan framlägga förslag om den höjning som har begärts.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag kan svara herr Gustavsson i Alvesta, att jag själv har undvikit att lämna ett klart besked på den punkten. Jag har kontakt med utredningen men vågar inte i dag säga, om utredningen kan komma med förslaget i denna särskilda fråga så snabbt att det blir möjligt att fatta beslut redan i vår.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Om denna utredning skulle dröja så länge som ett helt år, avser då herr statsrådet att vänta eller finns det möjlighet att tidigare få en justering av bidragen?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Sedan jag skickat hela detta ärende till försvarsutredningen anser jag att jag måste avvakta dennas förslag och hålla kontakt med utredningen i fråga om den tidpunkt när förslagen kan läggas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. tidpunkten för militärövningar i Kilsbergsområdet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Jansson har frågat mig, om jag kommer att vidta åtgärder för att förhindra att militära övningar bedrivs vid Kilsbergen samtidigt som skolungdomens vintersportlov pågår.

Samma fråga ställdes förra året till mig i denna kammare av herr Sven G. Andersson i Örebro. I mitt svar den 2 mars förklarade jag mig vilja medverka till att tid för större övningar planläggs såvitt möjligt i samråd med skolmyndigheterna så att konflikt om möjligt inte uppstår med skolornas vintersportlov.

Trots upprepade kontakter mellan skolmyndigheter och militära myndigheter har det inte kunnat undvikas att tiden för femte militärområdets fälttjänstövningar på och i trakten av Villsbergs skjutfält sammanfaller med skolornas sportlov. Berörda civila och militära myndigheter har emellertid i samråd planerat så, att den av skolor-

Svar på fråga ang. vissa garantier m. m. i samband med anordnandet av gruppresor utomlands

na och fritidsnämnden i Örebro anordnade friluftsvérksamheten inte skall hindras av de militära övningarna. Samarbetet rörande utnyttjandet av Kilsbergen skall utvidgas ytterligare.

Vidare anförde:

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för detta svar. Jag hade redan tidigare studerat svaret från förra året och kommit underfund med att försvarsministerns besked i det sammanhanget innebär att han skulle medverka till att större militära övningar såvitt möjligt skulle planläggas i samråd med skolmyndigheterna för att undvika att konflikt skulle uppstå med skolornas vintersportlov. Det konstateras nu att denna goda föresats från försvarsministerns sida inte har lett till resultat; det sker alltså en kollision mellan dessa två arrangemang.

Det sägs i svaret från försvarsministern att berörda civila och militära myndigheter i samråd har planerat så, att den av skolorna och fritidsnämnden i Örebro anordnade friluftsvérksamheten inte skall hindras av de militära övningarna. Det är möjligt att det inte uppstår något direkt hinder, men det är ganska klart att det sker ett intrång på skolungdomens vintersportlov. Det är väl också ganska klart att det föreligger olycksrisker, om stora militära övningar skall äga rum i tämligen omedelbar anslutning till de områden där ungdomen har sina sportsliga övningar.

Jag förstår av svaret att försvarsministern inte direkt kan bära ansvaret för att det inte blivit annorlunda, utan att det kanske framför allt är de lokala myndigheterna som borde intressera sig litet mera för denna fråga. Jag skulle emellertid vilja dra den slutsatsen, att försvarsministern också i fortsättningen

skall göra vad han kan för att de lokala myndigheterna skall försöka få en bättre samplanering på detta område.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill endast upplysa om en sak utöver vad som står i svaret, nämligen att det i går hölls ett stort sammanträde i Örebro där det beslöts att tillsätta en arbetsnämnd mellan civila och militära myndigheter för att samarbetet skall bli ännu bättre och för att man om möjligt skall kunna undvika kollisioner i framtiden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. vissa garantier m. m. i samband med anordnandet av gruppresor utomlands

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! I anledning av de frågor, som framställts av herrar Andersson i Örebro och Jansson rörande vissa garantier m. m. i samband med anordnandet av gruppresor utomlands vill jag svara följande.

Mot bakgrunden av ett uttalande år 1964 av allmänna beredningsutskottet har statens konsumentråd tillsatt en utredning med uppgift att se över förhållandena på sällskapsresemarknaden, särskilt vad beträffar ansvars- och reklamationsfrågor, samt att kartlägga såväl det förefintliga frivilliga auktorisationssystemets för- och nackdelar som behovet av och möjligheter till en vederhäftig konsumentupplysning rörande sällskapsresor. Enligt vad jag inhämtat kommer utredningen att bli klar i vår.

Även om redan en viss sanering kan ha ägt rum är jag emellertid medveten

Svar på fråga ang. vissa garantier m. m. i samband med anordnandet av grupperesor utomlands

om att det kan föreligga behov av ytterligare åtgärder till skydd för resenärerna och är ej helt främmande för att ett ingripande genom lagstiftning kan få övervägas. Jag vill emellertid först ta del av utredningens resultat.

Vidare anförde:

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet Lange för svaret på min fråga.

Resesäsongen är inte många veckor gammal, men trots det har den första reseskandalen redan inträffat. Man frågar sig om det verkligen skall behöva hålla på så år efter år. Bakom den senaste skandalen står en i tidigare sammanhang ökad, icke auktoriserad resebyrå. Man frågar sig också, om folk skall behöva åka ut till flygplatsen och efter timmars väntan få besked att någon resa inte blir av. Det är givetvis ännu värre för dem som drabbas härav när de redan är i utlandet och pengarna har tagit slut och de inte har möjligheter att ta sig hem. Man tycker naturligtvis att de som köper resor av dessa mindre, icke auktoriserade resebyråer borde vara litet försiktigare innan de nappar på de lockande annonserna. Det är dock mänskligt att falla för de låga priserna och de lockande annonserna.

Tilläggas bör att många små resebyråer sköter sin verksamhet mycket bra och medverkar till att hålla priserna nere. Jag har dock den uppfattningen, herr statsråd, att samhället genom någon form av lagstiftning bör söka skydda resenärerna och hålla dem skadeslösa. Älägg samtliga researrangörer med internationell marknad att deponera en garantisumma! Med garantibeloppet som säkerhet kan alla svenska utlandsresenärer få ett fullgott ekonomiskt skydd. Den frivilliga auktorisationen är bra men inte tillräcklig. Oauktoriserade företag har lika stora

möjligheter att nå kunderna. Blir resebyråerna ålagda att betala en rimlig depositionssumma, som inte blir konkurrenshämmande — ty branschen mår bäst av en fri och hård konkurrens — kommer det säkert att medverka till att de mindre nogräknade resebyråerna drar sig för att spekulera i dåligt förberedda resor.

Statsrådet säger i svaret att en utredning som sysslar med dessa problem kommer att bli klar under våren och att han inte är främmande för att ett ingripande kan behöva göras genom lagstiftning. Jag är glad för det konstaterandet. Många svenska resenärer kan känna sig tryggare, om vi får någon form av lagstiftning som skyddar dem för dessa ökända resebyråers framfart.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! I likhet med herr Andersson i Örebro vill jag tacka handelsministern för svaret.

I svaret säges: »Även om redan en viss sanering kan ha ägt rum är jag emellertid medveten om att det kan föreligga behov av ytterligare åtgärder till skydd för resenärerna och är ej helt främmande för att ett ingripande genom lagstiftning kan få övervägas.» Jag är inte helt enig med statsrådet om att »en viss sanering kan ha ägt rum». Jag har en känsla av att de stora resebyråskandalerna har inträffat framför allt under senare tid. Sådana skandaler var inte så vanliga tidigare.

Vad beträffar frågan om lagstiftning vill jag i detta sammanhang säga, att allt talar för behovet av en resebyrålag, som bör utformas så, att man får en sanering säkrad. I en sådan lag borde ingå tillskapandet av ett statligt organ för kontroll på detta område. En statlig kontroll kan naturligtvis inte vara till någon nackdel för de många välskötta resebyråer som redan nu frivilligt underkastar sig den kontroll som den frivilliga auktorisationen innebär. Där-

Svar på fråga ang. vissa garantier m. m. i samband med anordnandet av gruppresor utomlands

emot behövs kontrollen för dem som motsätter sig den nuvarande frivilliga kontrollen och som på mycket lösa boliner startar resebyråverksamhet, som i sina sämsta konsekvenser innebär ett öppet bedrägeri mot den allmänhet som i god tro anlitar vederbörande.

Det råder inget tvivel om att inställda sällskapsresor såsom nyligen förekommit, då en stor grupp människor samlades på Arlanda men fick återvända, skapar misstroende också mot de välskötta resebyråerna. Det skapas en allmän misstro inom branschen, och det är den som man på något sätt måste eliminera.

Däremot tror jag inte att staten skall lägga sig i prissättningen. Om man skapar tillräckliga garantier för att bedrägeri på detta område inte är möjligt, bör man kunna få till stånd en konkurrens på sunda villkor.

Jag förstår att handelsministern inte har velat gå den nu pågående utredningen som han erinrat om i förväg. Det hade emellertid inte varit ointressant att få veta litet mer om hans personliga mening om detta.

Får jag i detta sammanhang säga att det inte är utan intresse att ta del av hur man handlagt dessa frågor i andra länder. I exempelvis Norge har man en lag om resebyråer. Den är inte helt ny. Den tillkom 1948 med tillägg i juni 1950 och ett senare tillägg 1956. För rätt att bedriva resebyråverksamhet i Norge krävs tillstånd ifrån samfærdseldepartementet. Villkor för tillstånd är att sökanden ställer säkerhet för minst 50 000 kronor och att den daglige ledaren av verksamheten har bestämda kvalifikationer. Tillstånd kan vägras, om det finns grund för att anta att verksamheten inte kommer att bedrivas på ett försvarligt sätt.

Ett annat land där det har pågått en intressant diskussion i denna fråga är England. Jag skall inte bry mig om att kommentera ett förslag som föll igenom

i det engelska parlamentet. Men det är faktiskt ett mycket intressant förslag, som jag tror att man i Sverige kunde ha en del att hämta ur.

Jag har inget annat att göra än att också ge mig till tåls och invänta resultatet av den utredning som snart väntas bli färdig. Men det vore illa, om vi inte kunde få till stånd en lagstiftning av det slag som också herr Andersson i Örebro antydde, varigenom man verkligen skulle sätta stopp för de dåliga uttryck för privat företagsamhet som vi här gång på gång får åse.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill ogärna förlänga debatten i en enkel fråga. Här föreligger ju också den omständigheten, att vi inom kort kan emotse resultatet av pågående utredning. Enligt vad som upplysts mig i dag lär den vara klar inom ungefär en månad. De spörsmål beträffande erfarenheterna utomlands som herr Jansson tog upp här förutsätter jag, att utredningen också har haft möjlighet att pröva.

Jag vill emellertid göra två påpekanden. När jag sagt att det kan ha skett en förbättring menar jag, att jag har ett intryck av att den trafik det här är fråga om har ökat oerhört i omfattning och att de missförhållanden som med rätta påtalats i pressen dess bättre är mycket få i förhållande till omfattningen av trafiken.

Jag vill upprepa att jag inte är främmande för att vi kan behöva gå fram lagstiftningsvägen för att åstadkomma en snabbare sanering i branschen, men man skall göra klart för sig att en form av auktorisationsförfarande lagstiftningsvägen ändå är någonting som också har sina nackdelar. Det begränsar i viss mån konkurrensmomentet, och därför bör man nog tänka sig för två gånger. I vilket fall som helst tror jag inte, herr talman, att denna diskussion

Svar på fråga ang. sträckningen av Europaväg 4 vid Gävle — Interpellation ang. begränsning av vissa möjligheter att undgå påföljd enligt skattestrafflagen

med fördel kan fortsättas på nuvarande stadium, då vi ännu avvaktar den utredning som inom kort lär ligga på bordet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. sträckningen av Europaväg 4 vid Gävle

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Gävle har frågat mig, om jag uppmärksammat den för Gävle stad med omgivande tätortsregion ofördelaktiga effekten av E 4:s sträckning enligt vad försvarsstaben förordat och om jag överväger ett ingripande i frågan.

Gävle stad har tidigare gjort upp en preliminär trafikledsplan enligt vilken E 4:s förbifart vid Gävle jämte en ringled dras över I 14:s övningsområde. I samband med granskningen av den preliminära trafikledsplanen har det visat sig att de två vägarna avsevärt skulle minska övningsområdets användbarhet.

Med hänsyn härtill har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen efter samråd med de militära myndigheterna och i samförstånd med staden och länsarkitekten beslutat att utreda en alternativ sträckning av E 4:s förbifart söder och väster om övningsfältet. Utredningen kommer att påbörjas denna månad.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag skall be att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min fråga.

Vi är nog litet oroade över militärens inbrott i denna fråga, och jag kan härvidlag stödja mig på följande som Arbetarbladet skrev för några dagar sedan:

»De kommunala instanserna i Gävle tänker inte pröva andra och sämre alternativ till sträckning. Staden hävdar eftertryckligt sin ståndpunkt i förhoppning att de civila argumenten skall väga tyngst.»

Nu har man pressat fram en utredning i syfte att försöka få E 4:s sträckning söder eller väster om sträckningen enligt det nuvarande förslaget, och detta betyder, såvitt jag förstår, en sämre lösning. Jag vore därför mycket tacksam om kommunikationsministern i fortsättningen ville följa detta ärende och stödja vår stads strävanden att fastställa den preliminära planen.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag vill försäkra herr Nilsson i Gävle att även jag läser Arbetarbladet. Det är ju inte ovanligt att det uppstår en intrassekollision mellan olika myndigheter när det gäller vägars sträckning o. s. v. I detta fall är det så lyckligt att alla goda krafter har enats om att se efter om man kan få en enig lösning, som tillfredsställer rimliga anspråk från olika håll. Vi får se om dessa goda föresatser kommer att bära frukt och vilka alternativ man kan komma fram till. Självfallet kommer vi inom departementet att nog följa ärendets fortsatta behandling, men det är bra att man har nått så här långt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Justerades protokollet för den 4 innevarande februari.

§ 6

Interpellation ang. begränsning av vissa möjligheter att undgå påföljd enligt skattestrafflagen

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation ang. prövningen av de förslag som kommer att framläggas av 1963 års arbetstidskommitté

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp), som yttrade:

Herr talman! Brottsbalkens kap. 35, § 1 bestämmer preskriptionstidens längd vid brott av olika svårighetsgrad. Det heter bl. a.: »Påföljd må ej ådömas, med mindre den misstänkte häktats eller erhållit del av åtal för brottet inom

1) två år, om å brottet ej kan följa svårare straff än fängelse i ett år,

2) fem år, om svåraste straffet är högre men icke över fängelse i två år, — — —.»

I de fall då misstanke om brott väcks ganska lång tid efter brottets begående och det på grund av fallets komplicerade natur dessutom fordras en tidskrävande utredning har ofta en mycket stor del av preskriptionstiden förflutit. Den för brott misstänkte kan i sådana fall finna det lönande att hålla sig undan, så att delgivning av stämning inte kan äga rum. Det gäller i synnerhet de brott, för vilka höga böter kan utdömas, t. ex. falskdeklaration.

Under senare tid har fall aktualiserats, där den för brott mot skattelagstiftningen misstänkte avvikit från landet och därigenom undgått påföljd enligt skattestrafflagens bestämmelser. Polismyndigheterna har under den korta tid som stått till buds sedan utredningen avslutats haft utomordentligt små möjligheter att nå den eftersökte för delgivning av stämning. Eftersom häkning inte varit aktuell har vederbörande inte heller kunnat efterlysas i »Polisunderrättelser» eller eftersökas av utländsk polis.

Det synes som om dessa problem blir särskilt svårösta, då det gäller brott mot skattelagstiftningen. Med ett komplicerat material och bristande resurser blir utredningstiderna långa, samtidigt som misstankarna om brott väcks på ett relativt sent stadium. Eftersom det här är fråga om normerade böter, vilka kan uppgå till fem gånger det belopp, som genom den oriktiga

uppgiften undandragits, är det oftast lönande för vederbörande att hålla sig borta från landet eller på annat sätt under den period som återstår av preskriptionstiden.

Det kan inte accepteras att lagens bestämmelser om påföljder för olika brott så enkelt kan sättas ur spel. Skatteflykt av denna eller annan art är självfallet inget undantag. En ändring av de nuvarande bestämmelserna måste därför övervägas, dock så att all vederbörlig hänsyn toges till den enskilda medborgarens rättssäkerhet.

Genom ökade utredningsresurser, som organiseras så att de snabbt kan sättas in där tillräcklig personal saknas, kan utredningstiderna väsentligt nedbringas och tiden för delgivning eller andra åtgärder förlängas.

En annan tänkbar åtgärd kan vara att genom domstols beslut förlänga preskriptionstiden i sådana fall där utredningen är tidskrävande. Generell förlängning av preskriptionstiderna för brott vars påföljder bestäms i skattestrafflagen är måhända också en möjlig lösning.

Med hänvisning till det anförda hemställes om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att vidtaga sådana åtgärder att de nu gällande bestämmelserna för preskription av brott kan ändras eller på annat sätt begränsa de nuvarande möjligheterna att genom avvikande undgå påföljd för brott mot skattelagstiftningen?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Interpellation ang. prövningen av de förslag som kommer att framläggas av 1963 års arbetstidskommitté

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp), som yttrade:

Interpellation ang. anläggande av en storhamn i Ådalen

Herr talman! Genom Kungl. Maj:ts bemyndigande av den 28 juni 1963 tillkallades 1963 års arbetstidskommitté för att utreda frågan om en allmän arbetstidsförkortning m. m. Kommittén har enligt direktiven ett omfattande frågekomplex att utreda och har ännu inte avlämnat vare sig slutförslag eller delbetänkanden. Utredningsarbetet kommer enligt riksdagsberättelsen att fortgå under år 1966. Kommittén har för en del av sitt arbete avvaktat resultatet av den nyss framlagda långtidsutredningen. Något betänkande väntas inte förrän under våren 1967. Med den ordning som är bruklig vad det gäller de offentliga utredningarna kommer regeringen därför att kunna ta ställning till 1963 års arbetstidskommittés förslag först efter remissbehandling under mitten av år 1967.

Trots att den av Kungl. Maj:t tillkallade offentliga utredningen ännu inte presenterat något förslag har hans excellens statsministern enligt Stockholms-Tidningen av i dag förklarat hur arbetstiden skall förkortas. Arbetstidsförkortning från 45 till 42,5 timmar skall inledas redan 1968. Nästa etapp, ned till 40 timmar, väntas följa om ytterligare ett par år.

Det finns ingen anledning att nu behandla frågan om arbetstidens längd eftersom utredning pågår. Däremot finns det anledning att uppmärksamma den ovanliga tågordning som skapas genom uttalanden av den art som nu gjorts från regeringshåll. Det svenska systemet med offentliga utredningar och remissförfarande har vunnit internationellt erkännande. Den parlamentariska representationen i utredningarna betraktas allmänt som mycket värdefull. En grundlig behandling har sedan lång tid utmärkt den svenska beslutsprocessen. Efter en genomgripande behandling i utredningen med inkallande av experter, internationella jämförelser o. s. v. ges olika organisationer och institutioner möjlighet att

tillföra samhällsbyggandet värdefulla erfarenheter. Efter remissvarens sammanställande kan regeringen stödd på ett omfattande material ta ställning och förelägga riksdagen förslag. Det måste betecknas som olyckligt om det offentliga utredningsväsendets ställning i framtiden skall försvagas genom att regeringens ledamöter i olika frågor inte skulle finna det med sina intressen förenligt att avvakta resultaten från av Kungl. Maj:t tillsatta utredningar. Ett sådant förfarande skulle vara ägnat att försvaga utredningsväsendets anseende och göra remissförandet till en chimär. Det finns också risk för att de som i utredningar nedlägger stor möda och omsorg för att producera välunderbyggda förslag omvärderar betydelsen av det arbete som nedlägges. Det torde därför vara angeläget att det klagöres om det statsråd, som i juni 1963 till statsrådsprotokollet anförde utredningsdirektiven, har för avsikt att förutsättningslöst pröva de förslag som kommer att framläggas av 1963 års arbetstidskommitté eller om han i likhet med hans excellens statsministern redan har tagit ställning till frågan om arbetstidens längd efter år 1968.

Med hänvisning till det anförda hemställas om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att förutsättningslöst pröva de förslag som kommer att framläggas av 1963 års arbetstidskommitté?

Denna anhållan bordlades.

§ 8**Interpellation ang. anläggande av en storhamn i Ådalen**

Ordet lämnades på begäran till

Herr LORENTZON (k), som yttrade:

Herr talman! Svenska cellulosa aktieföretaget (SCA) har kungjort sin avsikt att bygga en storhamn i Tunadal utanför Sundsvall dit man medelst landsvägstransporter avser att forsla sina

Interpellation ang. anläggande av en storhamn i Ådalen

produkter, framställda i Ådalen. De fordon som därvid skulle komma i fråga beräknas bli 50 tons lastvagnar med släp på inalles 40 meter. Vid ett FCO-möte i Kramfors helt nyligen åberopade SCA-direktören Björn Whalström att enligt analys av datamaskin skulle den planerade åtgärden ställa sig ekonomiskt fördelaktig för företaget.

Det ter sig svårt för lekmän att bestrida uppgifter av detta slag. Däremot är det fullt klart att en fråga som denna inte kan betraktas uteslutande från ståndpunkten vad som kan vara mest ekonomiskt för Svenska cellulosa aktiebolaget. Dess intressen måste uppenbarligen vägas mot flera andra, som inte vare sig kan eller bör lämnas åt sidan i sammanhanget.

In i bilden kommer då situationen för övriga industrier i Ådalen, som har fördel av utskeppningsmöjligheter från en hamn i Ådalen. Frågan anmäler sig, om även dessa skulle ges möjlighet att på samma sätt via landtransporter kunna utnyttja en storhamn i Tunadal. Systsäättnings- och andra problem skulle därvid uppkomma i Ångermanland, vilket även till dels bleve fallet om enbart storföretaget SCA upphörde att utskeppa sina produkter från hamn i Ådalen. Men främst anmäler sig både trafiktekniska och vägekonomiska betänkligheter av en trafik av det extremt tunga slag som det här blir fråga om. Risk för olycksfall kommer att uppstå då övriga lättare motorfordon ställs inför situationen att företa omkörning av dessa »landsvägståg» med deras låga hastigheter.

Det avgjort svåraste problemet blir påfrestningarna på Europaväg 4 och förekommande broar. De kostnadsstegringar vägunderhåll och sannolikt nödvändiga vägförstärkningar och förbättringar kommer att medföra blir betydande. Det finns enligt mitt förmenande inte några som helst bärande skäl för samhället att påtaga sig sådana merkostnader, inte heller att tillåta en tra-

fik som inger så trafiktekniskt stora betänkligheter. Om frågan likväl skulle anses böra prövas om viss skälig ersättning som borde påläggas en tung trafik som denna, förefaller det som detta inte kunde ske förrän den av Kungl. Maj:t enligt bemyndigande den 15 september 1965 tillsatta utredningen rörande vägtrafikens kostnadsansvar har fullbordat sitt arbete.

I detta läge uppstår frågan, om det inte vore mera ändamålsenligt att anlägga en storhamn i Ådalen. Olägenheterna av en tung trafik som den SCA planerar skulle därmed undvikas. Från samhällssynpunkt sett förefaller lösningen med en storhamn i Ådalen vara att föredra framför ett fullföljande av SCA:s plan för landsvägstransporter.

Med hänvisning till de åberopade förhållandena hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

Är statsrådet för sin del beredd att lämna sin medverkan till ett genomförande av Svenska cellulosa aktiebolagets plan, varom ovan nämnts, med hänsyn till de anförda trafik- och vägekonomiska konsekvenserna?

Därest inte detta är fallet överväger statsrådet några initiativ i syfte att på annat sätt, eventuellt genom anläggande av storhamn i Ådalen, lösa de transportproblem det här är fråga om?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 27, angående bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.58.

In fidem
Sune K. Johansson